

MOKSLO LIETUVA

2004 m. spalio 21 – lapkričio 3 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 18 (308)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

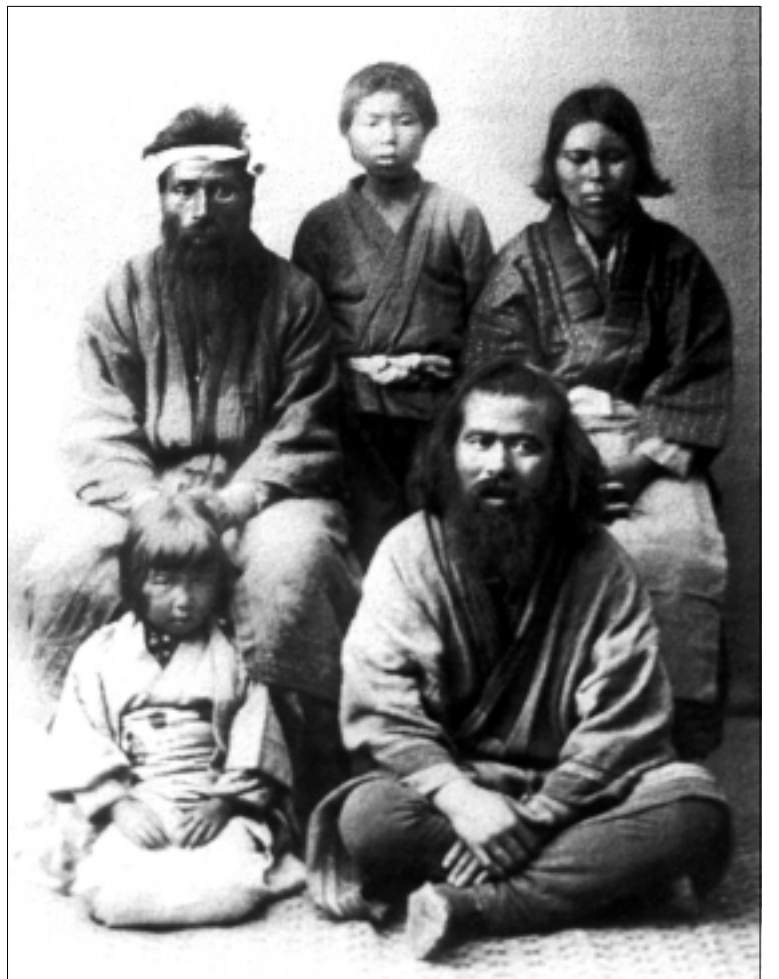
Bronislovas Pilsudskis – studentas

Ainus mums priartinęs prie Lietuvos

Malonią dovaną vilniečiams ir sostinės svečiams pateikė Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos darbuotojai, surengę žymaus etnologo Bronislovo Pilsudskio (1866–1918 m.) nuotraukų parodą *Ainų tautelė. Sachalinas*. Likimo į Sachaliną nublokštas tremtinys mūsų kraštiečiai B. Pilsudskis susidomėjo ten gyvenančiomis tautelėmis, tarp jų ir

ainais, tyrė jų gyvenimo būdą, papročius, bet tuo neapsiribojo. Stengdamasis palengvinti išnykstančios ainų tautelės gyvenimą, steigė jiems mokyklą, biblioteką, rūpinosi tos tautos likimu.

Eksponuojamose nuotraukose, kurios yra iš Druskininkų miesto muziejaus fondų, atsispindi ne tik etnologiniu, bet ir antropologiniu požiūriu unikali, jau be-

Tokius ainus pamatė ir įamžino mūsų kraštiečiai Bronislovas Pilsudskis

Tarptautinis dėmesys Lietuvos Statutams neslopsta (1)

Gedimino Žemlėsko nuotrauka

Dr. Ditaras Veloveitas iš Vircburgo universiteto, dr. Jolanta Karpavičianė iš Vilniaus universiteto ir Pirmojo Lietuvos Statuto tyrimų bei leidybos mūsų šalyje pradininkas prof. Stanislovas Lazutka džiaugiasi pažintimi

Vilniaus universitete, mininiame savo gyvavimo 425 metų sukaktį, vyko Pirmojo Lietuvos Statuto 475 metų sukakčiai skirta mokslinė konferencija, kurio-

je dalyvavo Lietuvos Statutų tyrinėtojai iš Vokietijos, Lenkijos, Baltarusijos, Ukrainos, suprantama, ir Lietuvos. Mūsų pašnekovas – ilgametis Lietuvos Statutų

tyrinėtojas ir vienas jų žinovų – Vilniaus universiteto prof. Stanislovas LAZUTKA, kuris atidarė konferenciją ir skaitė pranešimą.

Apie tai skaitykite 4–5 p.

veik spėjusi išnykti tautelė – ainai. Beje, B. Pilsudskio nuotraukas laimingo atsitiktinumo dėka įsigijo ir muziejui perleido kaunietis, kultūrinių iniciatyvų autorius Domas Akstinas. Jis dalyvavo parodos atidaryme, kaip ir Druskininkų miesto muziejaus direktorius Gintaras Dumčius.

Galima apgailestauti, kad paroda baigėsi rugsėjo 24 d. ir mūsų skaitytojai jos jau negalės aplankyti. Tačiau ir pati paroda ir tų nuotraukų autorius B. Pilsudskis kaip asmenybė, nusipelnė didelio dėmesio, todėl ir ėmėmės šios publikacijos.

Sustabdęs tikrovišką akimirką

Taigi mažos beišnykstančios ainų tautelės žmonėms skirta paroda – kokias mintis ji sukelia mums? Kadangi šių žmonių beliki labai mažai, jie yra UNESCO dėmesio akiratyje, nors šiandien vargu ar bet kokios pastangos jau bepadės išsaugoti ainus, giliakus ar oročius, kuriuos visus yra tekę tyrinėti mūsų kraštiečiui.

Iš nuotraukų į mus žvelgia prieš daugiau kaip 100 metų Bronislovo Pilsudskio nufotografuoti žmonės, sustabdžius akimirką, kuri skirtingai nuo Mefisto dovanotosios Faustui, nebuvo žavinga, užtat gyvenimiškai teisinga, nes tų nuotraukų autorius siekė autentiškumo ir tikroviškumo.

Nukelta į 8 psl.

2 p.

NOBELIO
PREMIJOS
LAUREATO
PASKAITA

3, 10 p.

KUO
SVARBIOS
FIZIKOS
ŽINIOS

5, 7 p.

KVIEČIA
BALTIJOS
JŪROS
TINKLAS

6 p.

ZALCBURGO
SEMINARO
EKSPERTAI
GYRĖ KTU

11 p.

„INFOBALT“
PARODOJE:
INFORMACIJA
ANTRAM
GYVENIMUI

Kitame numeryje skaitykite

Gedimino Žemlicko nuotrauka

Spalio 15 d. Lietuvos žemės ūkio universitetas paminėjo savo 80-metį. Universitetą sveikino LR Vyriausybės, mokslo institucijų ir įvairių organizacijų vadovai, užsienio svečiai. Lietuvos žemės ūkio universiteto garbės daktarų vardai buvo suteikti prof. Kęstučiui Krikščiūnui, prof. Martenui Karlsonui (Marten Carlsson), Hariui Gustavui Lineriui (Harry Gustav Liner) ir LR žemės ūkio ministrui Jeronimui Kraujaliui. Išsamios publikacijos apie tai rengiamos kitam *Mokslų Lietuvos* numeriui.

Lietuvos mokslų akademijos svečias – Nobelio premijos laureatas

2004 m. rugsėjo 28 d. Lietuvos mokslų akademijoje paskaitą *Antivirusinis imunitetas ir vakcinos* skaitė Nobelio premijos laureatas, Ciuricho universiteto profesorius, Eksperimentinės imunologijos instituto direktorius Rolfas Martinas Cinkernagelis (Rolf Martin Zinkernagel).

Prof. R. M. Cinkernagelis už ląstelinio imuniteto atradimą 1996 m. kartu su prof. P. C. Doherty (P. C. Doherty, Kanbera, Australija) buvo paskirta Nobelio premija medicinos mokslų srityje.

Paskaitoje prof. R. M. Cinkernagelis išdėstė savo požiūrį į dabartines vakcinų kūrimo ir naudojimo problemas. Buvo aiškinama, kokios vakcinos yra veiksmingos, ir ko reikia, kad vakcina veiksmingai apsaugotų organizmą nuo virusų plitimo. Profesoriaus požiūrį suformavo daugiamečiai jo ir kolegų stebėjimai bei eksperimentai naudojant vieną sėkmingiausių imunologijos tyrimų modelių – pelių limfocitinį choriomeningito virusą (LCMV – *lymphocytic choriomeningitis virus*). Naudojami šie modeliai, abu Nobelio premijos laureatai tyrinėjo T-limfocitus, kurie apsaugodavo peles nuo LCMV sukeltamo meningito. Tyrinėdami kaip virusu infekuotose pelėse susidaro T-limfocitai, naikinantys virusu infekuotas

Nobelio premijos laureatas Rolfas Martinas Cinkernagelis skaito paskaitą už jo – Lietuvos MA prezidentas akad. Z. R. Rudzikas ir akad. V. Kontrimavičius

ląsteles, autoriai pastebėjo netikėtą reiškinį – T-limfocitai naikino infekuotas ląsteles tik to pelių kamienu, iš kurio jie buvo paimti, tačiau nenaikino tuo pačiu virusu infekuotų ląstelių, paimtų iš kitų pelių kamienu. Paaikškėjo, kad šie citotoksiniai limfocitai atpažįsta ne tik virusu infekuotą ląstelę, bet kartu ir ląstelės audinių suderinamumo antigeną, būdingą tik tam pelių kamienui. Prof. R. M. Cinkernagelis paskaitoje pabrėžė, kad veiksmingą priešvirusinį atsaką užtik-

rina ir ląstelinis, ir humoralinis imunitetas. Ypatingas vaidmuo tenka neutralizuojantiems antikūnams, kurie sustabdo virusų plitimą pačioje ankstyviausioje infekcijos stadijoje. Į tai turėtų būti atsižvelgiama kuriant šiuolaikines priešvirusines vakcinas.

Gausiai susirinkusiai auditorijai prelegentas atsakė į daugybę pateiktų klausimų.

Prof. habil. dr. Kęstutis Sasnauskas, LMA narys korespondentas

Lietuvos mokslų akademijos paskaitoje retai kada išvysi tiek daug jaunų veidų kaip per šią Nobelio premijos laureato paskaitą

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA

Kodas 3808309, A. Volona g. 2/7, LT-08106 Vilnius, tel.: (8-5) 274 31 25 / 274 31 52, faks.: (8-5) 261 20 77, e.l.p.: informacija@mm.lt, <http://www.mm.lt>, staikymo k. Nr. 18082457285 AB Banzas-LTB Bazaravičiaus KAP, kodas 7300

"Mokslų Lietuva" redakcijai

2004-09-16 Nr. 40-09-16-0002
Į 2004-09-16 Nr.

DĖL PRAŠYMO

Švietimo ir mokslo ministerija parana leidybai šiais metais skyrė vadovaujantis LR Švietimo ir mokslo ministro 2003 m. gruodžio 19 d. įsakymu Nr. ISAK-1842 patvirtintais Mokslo ir studijų leidinių finansavimo iš valstybės biudžeto lėšų 2004 m. nuostatais. Parana buvo skirta mokslo ir studijų institucijų parengtiems ir ekspertų palankiai įvertintiems mokslo leidiniams.

Skirti parana laikraščio "Mokslų Lietuva" leidybai nemunatome, taip pat negalime įpareigoti mokslo ir studijų institucijų skirti parana lėšų laikraščio.

Ministerijos sekretoriaus

Saulius Vengris

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJOS VIDAUS AUDITO SKYRIUS

Vilnius, 2004-10-12

Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo Finansinio audito ataskaita už 2003 metus

1. Mes, Švietimo ir mokslo ministerijos Vidaus audito skyriaus darbuotojai, atlikome Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo finansinį auditą už 2003 metus.

Už Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo finansinę atskaitomybę yra atsakingas Fondo direktorius dr. S. Renčys ir vyriausioji finansininkė V. Abramavičienė.

2. Mes atlikome auditą, vadovaudamiesi vidaus audito rekomendacijomis, vidaus audito metodika, Nacionaliniais audito standartais, kuriuos nustato Lietuvos auditorių rūmai. Rekomendacijos, metodika ir standartai reikalauja, kad mes planuotume ir atliktume auditą, siekdami deramai įsitikinti, ar finansinėje atskaitomybėje nėra reikšmingų netikslumų. Auditas apima finansinėse ataskaitose pateiktų skaičių ir paaiškinimus paremiančių įrodymų tyrimą atrankos būdu. Auditas taip pat apima taikytų apskaitos principų bei Fondo padarytų reikšmingų prielaidų ir bendrą finansinių ataskaitų pateikimo įvertinimą. Atliktas auditas suteikia pakankamą pagrindą pareikšti nuomonei.

3. Audito metu nustatyta ir tai, kad Išlaidų sąmatų vykdymo 2004 m. sausio 1 d. balanso aktyvo straipsnyje *Tiksliniai atsiskaitymai* atvaizduota 46224,9 tūkst. Lt suma ir balanso pasyvo straipsnyje *Kiti fondai* atvaizduota 48898,7 tūkst. Lt suma. Dėl pernelyg didelės darbo apimties negalime pareikšti nuomonės apie šiuos straipsniuose atvaizduotų sumų teisingumą.

4. Mūsų nuomone, išskyrus 3 pastraipoje išdėstytus dalykus, finansinės ataskaitos už 2003 metus visais reikšmingais atžvilgiais teisingai atspindi Fondo 2004 m. sausio 1 d. finansinę būklę ir yra sudarytos pagal Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus.

Švietimo ir mokslo ministerijos
Vidaus audito skyriaus vedėjas
Ričardas Lapinskas

Švietimo ir mokslo ministerijos
Vidaus audito skyriaus vyriausioji specialistė
Algimanta Laskauskienė

Susipažinome:

Lietuvos valstybinio mokslo
ir studijų fondo direktorius
dr. Sigitas Renčys

Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo
vyriausioji finansininkė
Violeta Abramavičienė

Pabaiga, pradžia Nr. 16

Europos fizikų draugijos remiamoje 12-oje tarptautinėje daugiakrūvių jonų fizikos konferencijoje Vilniuje rugsėjo 6–11 d., skirtoje teorinės fizikos Lietuvoje pradininko profesoriaus Adolfo Jucio 100-osioms gimimo metinėms, dalyvavo Europos fizikų draugijos prezidentas, Arhuso universitetinio koledžo (University College of Aarhus) rektorius prof. Ove POULSEN'AS iš Danijos. Tęsiame pašnekesį su svečiu.

Geriausiams turi būti užtikrintos išskirtinės galimybės

Gerbiamasis profesorius Ove Poulsen'ai, kas yra varomoji šiuolaikinės fizikos jėga: visuomenės poreikiai, o gal dar išlieka ir vadinamasis „tiesos pažinimo“ troškimas? Pagaliau juk egzistuoja ir vidiniai paties mokslo dėsningumai, kurių taip pat tenka paisyti.

Aš manau, kad moksle visados bus labai gerų, talentingų asmenybių, kurioms reikėtų leisti daryti tai, ką jos nori. Kalbu apie geriausius mokslininkus. Žinoma, jie turi būti disciplinuoti, darbštūs, taigi laisvė „kurti mokslą“ turi būti nusipelnoma. Kita vertus, būtinos struktūros, institucijos, kurios tartų savo žodį apie geras idėjas, kurias būtina diegti, ir tų idėjų autorius. Mokslininkai neturėtų dirbti atskirai nuo visuomenės.

Lietuva šiuo atveju yra labai geroje padėtyje, nes sugebėjo atsisakyti senosios sistemos, ir dabar yra tarsi pasirengusi startuoti. Mes Danijoje 25 ar 30 metų dirbame pagal įsisenėjusią sistemą, kurią labai sunku keisti.

Suprantu, kad esate mokslo sistemos reformatorius Danijoje. Ką darote, siekdami tą reformą įgyvendinti savo šalyje?

Pastaruosius trejus metus mėginame įgyvendinti reformą. Siekiame diegti naują inovacijų sistemą, universitetų veiklos sistemą, naujas mokslo tyrimų institutų struktūras, tačiau sena sistema Danijoje labai stipri, priešinasi pokyčiams, o problemos, kaip sakiau, labai panašios į Lietuvos mokslo problemas.

Tai gal ne viską reikėtų keisti? Pokyčiai tik dėl pokyčių – dažnų reformatorių siekis. Jei sistema normaliai funkcionuoja, kam reikia ją keisti?

Tai teisinga, bet reikia atsižvelgti į tikrovę. O ji ne tokia vienareikšmė. Mokslo finansavimas mažėja, ir tai susiję su kiekvieno pavienio mokslininko interesais, kadangi visi mažiau uždirba. Deja, mokslininkai nelabai linkę mokslo sistemoje ką nors keisti iš esmės, todėl vyriausybė taip pat privalo imtis reformų ir mokslo srityje. Esu iš tų žmonių, kuris tai supranta ir laikosi nuostatos, kad mokslininkai turi sugebėti visuomenei išaiškinti, ką dirba, kur eikvoja lėšas. Tada jie gaus naujų idėjų iš pačios visuomenės. Vadinasi, palaikau nuomonę, kad vyriausybė ir mokslo funkcionieriai turi siekti, kad pats mokslininkų veiklos organizavimas, mokslo kūrimo aplinka turi keistis.

O saulė vis nepateka

Mokslininkų aplinka ir jie patys turi keistis, suktis kaip įmanydami ir taip prasimanyti lėšų? Ar teisingai supratau Jūsų mintį?

Europoje steigiami įvairūs fondai, mokslo tarybos, per kurias taip pat galima gauti papildomų lėšų. Tačiau ir vyriausybių pareiga – pritraukti lėšų mokslui iš įvairių kitų sričių. Kalbame ne apie pavienius mokslininkus – duoti ar neduoti

Fizikos žinios tiesiog būtinos demokratiškai mąstančiai asmenybei ugdyti (2)

jiems lėšų, bet apie ištaisytą mokslo sritį, moksle dirbančius kolektyvus. Todėl vyriausybių rūpestis – įvairiose šalyse atlikti ir mokslo reformas, nes patys mokslininkai jų nesiims. Jie sėdi ir laukia, kad jiems būtų duota pinigų. Laukia, kad kažkas keisis į gera, patekės saulė, bet ji nepateka.

Vadinasi, mokslo reformos turi būti daromos, net jei mokslininkai jų ir nenori. Ko gero, dažniausiai nenori tie, kurie jau savo tyrinėjimų srityje yra nemažai pasiekę, įgiję autoritetą, užima tam tikrą padėtį moksle. Reformų paprastai nori tie, kurie dar tik mėgina ateiti į didįjį mokslą.

Mokslininkai paprastai nenori, kad būtų keičiama jiems įprasta sistema. Tačiau jie turi suprasti (man atrodo, jog esu iš tų žmonių, kurie tai supranta), kad reikia keisti įprastą tvarką ir sugebėti visuomenei išaiškinti pagrindines savo idėjas. Nebūtinai tik vyriausybė turi rūpintis mokslo reforma, bet, kaip sakiau, ir mokslo funkcionieriai, pačios mokslininkų organizacijos. Visa mokslo aplinka vis dėlto turėtų norėti keistis.

Kaip fizikai virsta technologais

Kur Danijoje telkiamos pagrindinės fizikos mokslo jėgos, apskritai šio mokslo potencialas?

12-oji daugiakrūvių jonų konferencija Vilniuje buvo skirta akad. Adolfo Jucio 100-osioms gimimo metinėms

Yra du pagrindiniai centrai: tai Kopenhagos universitetas ir Nilso Boro institutas. Arhuse (Aarhus) veikia Fizikos institutas. Kopenhagoje taip pat turime Technikos universitetą, kuriame stiprus Fizikos fakultetas. Naujas universitetas veikia pietų Danijoje, Odensės (Odense) mieste.

Tačiau štai kokia problema: kadangi Danijoje mokslas buvo labai intensyviai plėtojamas septintą ir aštuntą praėjusio amžiaus dešimtmečius, labai daug profesorių ir mokslo darbuotojų yra mano amžiaus ar net vyresni. Jie pamažu išeina į pensiją, todėl mums Danijoje fizikos

moksle labai trūksta jaunų žmonių. Kai aš studijavau 1968–1972 m., kasmet į fizikos ir matematikos fakultetą stodavo 500–600 pirmakursių. Stojančiųjų skaičius liko toks pat, tačiau Danijoje labai padaugėjo mokslo institucijų ir universitetų. Seniau 80 proc. baigusiujų universitetus dirbdavo mokslo ir studijų institucijose, o dabar – tik 20 procentų. Absolventai noriau dirba pramonės srityje, kur jauniems žmonėms sudaromos geresnės sąlygos, mokami didesni atlyginimai.

Tačiau ši baigusiujų universitetus dalis jau nėra mokslininkai?

Teorinės fizikos ir astronomijos instituto direktorė habil. dr. Gražina Tautvaišienė ir prof. Ove Poulsenas 12-oje tarptautinėje daugiakrūvių jonų fizikos konferencijoje Vilniuje

Lietuvos mokslų akademijos prezidentas habil. dr. Zenonas Rokus Rudzikas Šarlotei Friozei Fišer ką tik įteikė LMA garbės daktarės diplomą

Labiau technologai. Tačiau aš nenorėčiau supriešinti šių veiklos sričių. Mat fizikai, kad ir kur jie dirbtų, grynajame moksle ar bendrovėse, visados yra vertinami.

Tačiau kalbėdamas apie Danijos fizikos koncentravimo vietas, pramonės nepaminėjote, išvardijote universitetus ir mokslo institutus.

Vis dėlto Danijos firmose labai reikia šviesių protų, o fizikai kaip tik ir yra tie žmonės, kurie gali kurti idėjas. Be to, jie sugeba įtemptai dirbti. Deja, fizikos mokslas juos praranda. Kita vertus, jei žmogus turi gerą galvą, visada gali grįžti į fizikos mokslą. Žinoma, tam reikia didelių pastangų, bet įmanoma.

Jei visuomenė plėtosis kooperacijos tarp mokslo ir technologijos imonių didėjimo linkme, suveiks rinkos mechanizmai, ir fizikų atvirumas visuomenei turėtų taip pat padidėti. Apskritai labai svarbu, kad fizikai ir jų mokslas būtų „ištraukti“ iš tam tikro uždaro rato. Patys fizikai save atriboja nuo visuomenės, ir tai labai blogai.

Visuomenei reikėtų atverti fizikų „kastą“?

Taip, fizikams privalu suvokti, kad jie turi daugiau dirbti ne savo, bet visuomenės labui, todėl privalo daugiau atsiverti bendradarbiavimui, taip pat ir su pramone.

Ar galėtumėte palyginti, kuo skiriasi fizikos mokslas Europoje ir JAV?

Šešerius metus man teko dirbti Danijos švietimo ir technologijų ministerijoje, tad, kaip Danijos vyriausybės atstovas, mūsų šalies mokslui atstovavau Briuselyje. Man, kaip mokslo tyrimų patarėjui, teko Briuselyje dirbti Europos sąjungos mokslinių tyrimų ir technologijų komitete (CREST), kuris rūpinosi ES Bendrųjų programų (Framework) parengimu. Taigi du kartus per mėnesį privalėjau vykti į Briuselį. Tada man teko daugiau domėtis JAV ir Europos valstybių mokslo problemomis. Lygindamas JAV ir Europos mokslo sistemas, įsitikinau, kad Europos mokslas yra labai stiprus ir turi labai geras galimybes. Esu tikras, kad Europa šiuo metu gali net labai sėkmingai lenktyniauti su JAV mokslu, žinoma, jei visos 25 ES narės dirbs sutelktai. Mintyje pirmiausia turiu fizikos mokslą ir mokslinių technologijų sritį

Kai kalbu apie Europos fiziką, tai mintyje turiu plačią fizikos mokslo jungtį su kitais mokslais: biologija, nanotechnologija, didelės galios lazerių technologijomis, chemija, informatikos technologijomis, matematika, biotechnologija. Iš esmės visa tai yra fizika.

JAV vis dėlto pirmiausia atsižvelgia į savo nacionalinius interesus, tą patį galima pasakyti ir apie jos mokslininkus. Europos mokslas to ribotumo gali išvengti, bet tam, kaip minėjau, reikia labai plataus požiūrio į fizikos mokslą. Vadinasi, ir fizikai turi keisti savo mąstyseną.

Ar reikėtų suprasti, kad mes pirmiausia neturime matyti savo, t. y. Europos interesus?

Kalbėti apie Europos interesus daug sudėtingiau, kadangi Europą sudaro atskiros valstybės, ir kiekviena turi savo pačios nacionalinius interesus. Nėra

Nukelta į 10 p.

Atkelta iš 1 p.

Ketvirtąjį Statutui skirtą tomo vis nesiseka baigti

Gerbiamasis Profesoriau, daug savo mokslinės veiklos metų paskyrėte Lietuvos Statutų tyrinėjimui, esate bene didžiausias šios srities autoritetas. Šiame 1529 m. išleistam ir Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje įsigaliojusiam pirmajam Lietuvos Statutui sukanka 475 metai. Todėl reikšminga Jūsų nuomonė, atsakant į klausimą: ko dar nepadarė ir ką artimiausiais metais turėtų padaryti Lietuvos Statutų tyrinėtojai?

Ką Lietuvos Statutų tyrinėtojai turėtų nuveikti iki 2016 m., kalbėjau atidarydamas konferenciją. Pirmajam Lietuvos Statutui skirta dabar rusų kalba pasirodžiusi knyga – jau devintoji, tačiau ji pilniausia. Tą knygą būtų galima pavadinti mažuoju akademinio Statuto leidiniu. Mes planavome išleisti tikrą akademinį leidinį, tačiau pavyko išleisti tris Pirmajam Lietuvos Statutui skirtas knygas (tarp jų ir Pirmojo Lietuvos Statuto tekstologinė nuorašų analizė, Lauryno Dzialinskio ir Ališavos nuorašų faksimilės, tekstai valstybine LDK, lotynų ir senąja lenkų kalba), bet ketvirtosios knygos nebaigėme. Prasidėjo Atgimimas, baigėsi Statutų leidybai skirti pinigai, apskritai „statutininkų“ tyrinėtojų grupės padėtis buvo visiškai neaiški. Net ir man pačiam grėsė atleidimas.

Vis dėlto ir senasis rektorius Jonas Kubilius, ir jį pakeitęs Rolandas Pavilionis pasisakė už tai, kad nors pinigų nėra, bet Lietuvos Statutų tyrinėtojų grupė, jei net ir teks labai smarkiai glaudinti programas, bus naikinama paskutinė. Taigi mūsų grupė išliko, bet gerokai nukentėjo. Į kitą veiklą pasitraukė dr. Aldona Vasiliauskienė, kuri ne vienerius metus dirbo prie Antrojo Statuto (išleistas 1566 m.). Ne taip paprasta parengti gerą Statutų tyrinėtąją. Štai kad ir Edvardas Gudavičius. Jis aukščiausios kvalifikacijos tyrinėtojas, manau, kad tai vienas intelektualiausių mūsų istorikų. Tačiau E. Gudavičius buvo „užpultas“ politizuotos istorijos entuziastų, todėl jam neliko laiko tyrinėti Statutą. Teko rašyti straipsnius tai į vieną, tai į kitą leidinį, dalyti interviu į kairę ir dešinę. Kolegai E. Gudavičiui sakau tiesiai į akis: Iki Liublino unijos pats esi geriausias Lietuvos istorikas. (E. Gudavičius vertinčiau net geriau už Zenoną Ivinskį.) Po Liublino unijos ir ypač mūsų laikų istorijos klausimais pats esi jau blogas politikas ir politizuotas istorikas.

Ką į tokį griežtą nuosprendį atsako prof. Edvardas Gudavičius?

Jis labai geras žmogus. Teisinasi

Tarptautinis dėmesys Lietuvos Statutams neslopsta (1)

Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Senovės ir vidurinių amžių istorijos katedros vedėja prof. Irena Valikonytė, prof. Stanislovas Lazutka ir Vilniaus universiteto prorektorius Mokslo reikalams prof. Juozas Vaitkus per konferenciją

negalys atsiginti nuo jį kaip vapsvos puolančių korespondentų ir t. t. Irena Valikonytė dirba labai intensyviai, ir jau ją pavadinčiau ne tiek savo pagalbininke, kiek savarankiška ir labai gera Statuto tyrinėtoja. I. Valikonytė tapo Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto katedros vedėja, tad administracinė veikla iš istorikės atima daug laiko. Jaunimą sunku išlaikyti, nes atlyginimai maži, vieni patraukė į verslą ar dar į kitas sritis, todėl ketvirtąjį tomo ir nebaigėme. Jame turėjo būti Pirmojo Lietuvos Statuto vertimas į lietuvių kalbą ir išsamūs visų 282 Statuto straipsnių bei terminų komentarai.

Taigi į pateiktą klausimą atsakau taip: svarbiausias Lietuvos Statutų tyrinėtojų uždavinys – parengti ir išleisti šią ketvirtąją Pirmojo Lietuvos Statuto knygą su išsamiais straipsniais bei terminų komentarais.

Tikras Babilonas

Visi trys Lietuvos Statutai (1529 m., 1566 m. ir 1588 m.) surašyti oficialiaja Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kalba. Kaip ją turėtume vadinti? Pačiuose Statutuose ta kalba vadinama „rusų“ (русский). Taip ją vadino ir carinės Rusijos istorikai. Tačiau įdomu, kad ta „rusų kalba“ XVI a. skyrėsi nuo Maskvoje tuo metu vartotos „rusų kalbos“. Būta mėginimų tą Statutų kalbą vadinti „lietuvių-rusų“ (лимоэкопырскый). Baltarusių istorikai ją vadiną „senąja baltarusių kalba“, kartais net tiesiog „baltarusių kalba“. Uk-

rainiečių istorikai Lietuvos Statutų kalbą vadina „rusų“, kai kurie taip pat tiesiog „ukrainiečių“ kalba. Būta mėginimų net vadinti „slavų-ukrainiečių-gudų“ kalba. Literatūrologų darbuose galima sutikti ir tokius tos kalbos pavadinimus kaip „senoji gudų, senoji slavų kalba“. Esu girdėjęs vadinant ir „rusinų kalba“. Žodžiu, tikras Babilonas.

Kaip Jūs siūlote vadinti Lietuvos Statutų kalbą?

Lietuvos Statutų kalba neturi tikslaus pavadinimo. Tokių rusinų iš viso nėra – tai išgalvotas pavadinimas. Tai tie patys rusai, kurių pavadinimas išverstas į lotynų kalbą. Visuose lotyniškuose tekstuose Maskvos ir Rusijos gyventojai vadinami Rutenus. Vadinasi, tai ir buvo senoji rusų kalba. Tačiau filologai labai priešinasi tokiam tos kalbos pavadinimui ir teisingai elgiasi. Viena autoritetingiausių lingvistų Vilniaus universiteto docentė M. Zakarjan, jau velionė, kurią aš cituoju kaip labai nešališką tyrinėtoją, griežtai atriboja tas kalbas. Mat kitaip kyla aliuizija į Maskvoje vartotą rusų kalbą, nors tos kalbos buvo visai skirtingos. Maskvėnų ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybinės kalbos, nors abi slavų kalbos, bet buvo visiškai skirtingos.

Tiesa, mano didžiausias oponentas akad. Zigmas Zinkevičius, dabar vėl išleidęs naują knygą, gali nesutikti su mano nuomone. Jis ir nesutinka, ypač nesutinka, kad ir Žemaiti-

jos bajorai mokėjo šią oficialiąją LDK kalbą, tačiau jie negalėjo nemokėti, nes ta kalba buvo kalbama teismuose, seimuose ir kitur.

Nuo priešų apgins Statutas

Tačiau Pirmajame Statute apie šią kalbą nėra nė žodžio?

Visiems buvo savaime suprantama, kad Statutų kalba – Lietuvos valstybės oficialioji kalba. Antrojo Statuto laikais (1566 m.) lenkų kalba jau pradėjo labai smarkiai veržtis į valstybinį ir visuomeninį Lietuvos gyvenimą, o didikai dažniausiai kalbėjo lenkiškai. Trečiojo Statuto (1588 m.) prakalboje LDK pakancelis Leonas Sapiega kreipdamasis į visus luomus, taip pat ir į žemaičius, sako: O jei kuriai tautai gėda savo įstatymų nežinoti, tai pirmiausia mums, kurie ne kuria nors svetima kalba, bet savo nuosava surašytus įstatymus turime... Ir tie žodžiai nukreipti pirmiausia prieš lenkus ir apskritai prieš visus Vakarų feodalus: esą lietuvių bajorai turi pagrindinį įstatymų sąvadą, surašytą „savo nuosava“ jiems suprantama kalba.

Toliau L. Sapiega rašo: ...ir kiekvieną kartą, kada mums reikia, galime žinoti, kaip atsakyti į bet kokią skriaudą. Potekstė tokia, kad Vakarų Europos feodalai apsiginti šitaip negali, kadangi jų valstybių įstatymai surašyti lotynų kalba, kurios daugumą jų nemoka. Lygiai taip pat ir len-

Gedimino Žemlicko nuotraukos

kų feodalai buvo tokioje padėtyje, nes lenkai vadovavosi Kazimiero Didžiojo Statutais, iš kurių svarbiausias buvo Vislicos statutas (1347 m.).

1519–1522 m. Krokuvos seimas išreikalavo, kad ir Lenkijoje būtų priimtas savas statutas. Taigi lenkai norėjo priimti panašų į Lietuvos teisinę, gal net ir aukštesnio lygio. Deja, lenkai taip ir nesutarė tarpusavyje – sutrukdė „demokratija“. Visa ta „demokratija“ XVII a. peraugo į anarchiją ir pačių lenkų buvo apibrėžta lakiu aforizmu – *Polska nie zondem stoji* (Lenkija ne tvarka laikosi). Taigi nei feodalinė Lenkija, nei feodalinė Europa nesukūrė tokio lygio įstatymų sąvada.

Dar XIX a. viduryje vienas žymiausių feodalinės teisės tyrinėtojų V. A. Maciejovskis (W. A. Maciejowski) rašė: *Statutas yra toks teisės paminklas, kurio neturėjo tuometinė Europa.*

Lietuvos Statute jau yra visos teisės sritys

Vis dėlto kodėl Lietuvoje XVI a. neįsivirtino Romėnų teisė, bet reikėjo savo teisyne, t. y. Statutų?

Lietuviai Romėnų teisės ir nežinojo. Paprotinė teisė, kuria Lietuvoje buvo remiamasi nuo seno, susiformavo dar XII–XIII amžiuje. Kol nebuvo rašytinės teisės, t. y. Statuto, tol ir žmonės teisėsi paprotinės teisės tvarka. Pirmas Statutas pavadintas *Права писанье* (t. y. rašytinė teisė). Kai kas, versdamas tą sąvoką, žodį *писанье* praleidžia, o be reikalo. Nes tuo norėta pabrėžti, kad tai, skirtingai nuo paprotinės, rašytinė teisė: nuo dabar kiekvienas vaivada, maršalka (tada dar buvo administraciniai teismai) turi griežtai vadovautis tik šia rašytine teise.

Konferencijos dalyvis iš Vokietijos Dytmaras Veloveitas (Dietmar Veloveit) teigė, kad Lietuvos Statutuose įtvirtinta karalių priedermė rūpintis našlėmis, našlaičiais ir tai, girdi, eina dar iš frankų teisės. Kokia Jūsų nuomonė, kiek Lietuvos Statutai akumuliavo tą Europos šalių, taigi ir frankų teisės tradiciją?

Ne su viskuo sutinku, kas buvo pasakyta konferencijoje. Kaip ir šiais laikais, taip ir anais sąsąsų galėjo būti ir perimtų netiesiogiai. Analogijas gimdė panaši santvarka, todėl ir Lietuvos Statutų sudarytojai galėjo nieko nežinoti apie senąją frankų teisę.

Dr. Rimvydas Petrauskas, dr. Jolanta Karpavičienė iš Vilniaus universiteto ir konferencijos svečias dr. Vylandas Karlsas iš Saksų Mokslo akademijos Leipcige klausėsi pranešimų

Konferencijos svečiai iš Lenkijos – dr. Slavomiras Godekas ir dr. Andžėjus Zakševskis

Greičiausiai nežinojo. Rusijos monarchistiniuose ir šovinistiniuose sluoksniuose buvo paplitusi keista nuomonė. Vienas jos atstovų Fiodoras Leontovičius buvo žymus teisės istorikas ir teisės žinovas. Tačiau jis tvirtino, kad Lietuvos Statutas – tai žodis žodinė nurašytas iš *Rusų tiesos (Правда Русская)*, t. y. iš XI a. pradžios Kijevo Rusijos teisyne. Tačiau iš tiesų tai nepalyginami dalykai, nes *Rusų tiesa*, palyginti su Statutu – tai archaika, kur surašytos iš esmės vien rusų baudžiamosios teisės normos. Kuo išsiskyrė Lietuvos Statutas? Savo renesansine dvasia, kai iškeliamas žmogus, asmenybė. Ir svarbiausia, kad jame jau yra visos teisės sritys.

Iki tol buvusiuose visuose teisyneose – Piotrkovo, Vislicos (1346–1347 m.) – nieko to nebuvo, net iš romėnų teisės mažai kas buvo perimta. Vis dėlto per tą laiką iki Lietuvos Statuto pasirodymo 1529 m. prabėgo daug laiko, teisė pažengė toli į priekį.

Kaip reiškiasi istorijos paradoksai

„Būtovės slėpinių“ laidoje girdime, kad Lietuvoje feodalinė sankloda, palyginti su Vakarų Europa susiformavo daug vėliau. Jei tokio didelio atsilikimo būta, tai kaip Lietuva sugebėjo sukurti tokio europinio masto teisės sąvadas kaip Statutai? Kaip atsilikusioje valstybėje gali atsirasti toks pažangus teisės kūrinys?

Čia ir yra istorijos paradoksai: labiausiai atsilikusieji staiga iššoka į priekį. Lietuva buvo atsilikusi ir galėjo sukurti pirmąjį teisyną, vadinamą Kazimiero teisynu tik 1468 metais. (Nuo Piotrkovo ir Vislicos teisyne sukūrimo Lenkijoje jau buvo praėję daugiau kaip šimtas metų). Ir vis dėlto Kazimiero teisynas dar labai menkas, nors gal ir nėra menkesnis už Piotrkovo teisyną. Lietuvos Statutai jau atspindi visai kitą epochą.

Dvi dienas Vilniaus kolegijoje vyko Baltijos jūros tinklo (BSN) partnerių susitikimas.

Iniciatyvą surengti šį renginį Lietuvoje parodė Vilniaus kolegija kartu su Vilniaus kooperacijos kolegija. Apie šį renginį bei patį tinklą kalbamės su Vilniaus kolegijos Tarptautinių ryšių ir marketingo skyriaus vedėja Jolanta Preidienė bei projektų vadovu, naujojo tinklo veiklos Vilniaus kolegijoje koordinatoriumi Vytautu LAUCIŪNU.

ML. Kas yra tas Baltijos jūros tinklas? Kuo jis ypatingas? Kokie jo tikslai?

Jolanta Preidienė. Šio tinklo nariai pirmiausia siekia bendradarbiavimo tarp aukštojo mokslo institucijų ir verslo atstovų. Šio bendradarbiavimo pagrindu bus siekiama formuoti vientisą Baltijos jūros šalių regiono įvaizdį. Baltijos šalims tinkle narystė nemokama. Pati tinklo idėja nėra nauja, tačiau šio tinklo tikslai kiek skiriasi nuo daugelio kitų tinklų. Ji kilo iš praėjusiais metais suomių pasiūlyto projekto. Vilniaus kolegija dalyvauja įvairių tarptautinių asociacijų veikloje, kurių veikimo principai panašūs, tad turime tokio bendradarbiavimo patirties.

Vytautas Lauciūnas. Sąvoka *Baltijos jūros regionas* šiandien dar nėra taip paplitusi, kaip *Viduržemio jūros regionas* ar *Karibų jūros regio-*

Pranešimą skaito Vilniaus universiteto Teisės fakulteto prof. Stasys Vansevičius

Gal per daug girtis nėra ko, nes nuo valstybės susikūrimo Mindaugo laikais praėjo kone 300 metų, kol Lietuva sukūrė savo teisinę sistemą, kurią įtvirtino Pirmasis Lietuvos Statutas.

Lietuva vėlavo, užtat laimėjo kokybės prasme. Dėl renesanso kultūros poveikio, teisinė sistema pasiekė gana aukštą lygį. Vis dėlto nors Lietuvoje jau būta bajorų demokratijos,

tačiau dar būta ir stiprios centrinės valdžios, o Lenkijoje jau visiškai įsigalėjo ši demokratija. Lietuvoje autokratiška valdžia dar buvo Vilniaus vaivados, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kanclerio Alberto Goštauto rankose. Jis per septynerius metus, nuo 1522 m. iki 1529 m., sugebėjo parengti aukšto lygio įstatymų sąvadą ir pasiekti, kad jis būtų

priimtas LDK seimo. Vienas iš Lietuvos Statutų tyrinėtojų Juliušas Bardachas (Juliusz Bardach) savo paskutinėje knygoje rašė, kad nė vienoje šalyje nebuvo tokio be galo produktyvaus proceso kuriant teisę, kaip Lietuvoje XVI amžiuje. Reikia tik pagalvoti: iš eilės pasirodė trys Statutai – 1529 m., 1566 m. ir 1588 metais.

Taigi Lietuva, net ir bajorų demokratijos sąlygomis sugebėjusi išsaugoti stiprią autokratinę valdžią, įstengė parengti Statutus, ko nesugebėjo padaryti lenkai.

Teisė stiprina ne tik piliečius, bet ir valstybę

Vieno iš konferencijos dalyvių kalboje nuskambėjo mintis apie stačiatikių veiksmo įtaką Lietuvos Statutų kai kuriems straipsniams. Kokia Jūsų nuomonė?

Įtakos būta, be jokios abejonės. Pagaliau juk paprotingė teisė veikė visose į LDK įėjusiose rusų žemėse iki pat Statuto priėmimo. Polockas, Vitebskas, Kijevas, Volynė naudojosi privilegijomis, kurias jiems buvo davęs dar Lietuvos didysis kunigaikštis Kazimieras. Visos žemės turėjo atskiras privilegijas, kuriomis ir vadovavosi iki Statuto priėmimo. Kai kas iš tų privilegijų buvo pasiskolinta Pir-

mojo Statuto kodifikatorių.

Apie tai savo pranešime dar 1929 m. kalbėjo prof. Ignas Jonynas, kurį vadinu savo mokytoju. Pirmojo Lietuvos Statuto 400 metų sukaktį 1929 m. minėjo ne tik Vilniaus Stepono Batoro, bet ir Kauno universitetas. Kaune tas minėjimas platesnio masto neįgavo, pasitenkinta trimis perskaitytais pranešimais. Vilniaus universitete sugebėta parengti ir išleisti atskirą leidinį. Tai štai noriu grįžti prie I. Jonyno pranešimo, kuriame profesorius tvirtino, kad Lietuvos valstybė XVI a. „susicementavo“ tiek, kad pribrendo turėti ir bendrus visai valstybei įstatymus. Iki tol Žemaitija naudojosi savo privilegijomis, taip pat kaip ir kitos atskiros žemės. Praktiškai bendromis privilegijomis vadovavosi tik dvi vaivadijos – Trakų ir Vilniaus.

Ar galėtume teigti, kad Statuto ren-gimas – tai buvo ne tik siekis įtvirtinti „bajorų demokratiją“, bet ir mėginimas teisinėmis priemonėmis stiprinti Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę?

Žinoma, šie procesai ėjo greta, pagaliau tai skatino tą bendrą teisę sukurti ir įtvirtinti raštiškai. Antra vertus, teisė darė neabejotiną poveikį ir valstybės stiprinimui.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Pirmojo Lietuvos Statuto 475 metų sukakčiai paminėti skirtos konferencijos šeimininkai ir svečiai

Kviečia Baltijos jūros tinklas

Baltijos jūros tinklo Partnerių dienų Vilniuje konferenciją sveikinimo kalba pradeda Vilniaus kolegijos direktorius dr. Gintautas Bražiūnas

nas. Šio tinklo inicijuojamais projektais ir bus mėginama atkreipti dėmesį į vientisą ir savarankišką *Baltijos jūros regioną*.

Pavyzdžiui, įgyvendinant vieną iš BJT siūlomų projektų bus siekiama formuoti patrauklų Baltijos jūros regiono vaizdą, pateikiant jo privalu-

mus. Puikia gamta pasižyminti Lietuva gali pasiūlyti kad ir kaimo turizmo galimybes. Šiaurės šalys turistus iš Japonijos, Kinijos gali pritraukti savo savitumu – kad ir ilgomis vasaros dienomis bei žiemos naktimis su šiaurės pašvaistėmis. Svarbu formuoti bendrą Baltijos regiono įvaiz-

dį, kad ir kitose atokiai nuo Baltijos jūros šalių esančiose valstybėse būtų žinoma esant tokį regioną.

Atskiri projektai siūlomi sveikatos priežiūros, aplinkosaugos, švietimo ir kitose srityse. Pavyzdžiui, jau patvirtintas Tarptautiniam mobilumo centrui (CIMO) Suomijos Lau-

rėjės politechnikos koledžo (*Laurea Polytechnic*) teiktas projektas, numatantis intensyviai šios aukštosios mokyklos studentų mainus su keletos Rusijos aukštųjų mokyklų studentais. Kitame Lenkijos Vakarų Pomeranijos verslo mokyklos (*West-Pomeranian Business School*) PHARE CBC fondui teiktame projekte numatoma 2005 m. surengti konferenciją, kurioje bus identifikuojamos įvairių Baltijos jūros regiono šalių partnerystės sritys. Beje, visuose tinklo narių teikiamuose projektuose gali dalyvauti ir tie partneriai, kurie nėra tinklo nariai.

ML. Tinklas jungia universitetus ir neuniversitetines aukštąsias mokyklas. Dalyvių tikslai nesiskiria?

J. Preidienė. Iš dalies į šį klausimą atsakė ir Vilniuje vykusio renginio darbo grupės. Jos rinkosi skirtingą darbų tematiką. Štai kad ir tokia grupė: *Baltijos šalių atvirasis universitetas*. Šios darbo grupės nariai daugiau diskutavo apie bendras magistrų studijas. Deja, kolegijos šioje veikloje dar nedalyvauja, nes magistrų nerengia. Tai universitetinių aukštųjų mokyklų projektas.

V. Lauciūnas. Tinklas siekia sujungti universitetus ir kolegijas, kadangi tikslas bendras – plėtoti Baltijos jūros regioną, įtraukiant

Nukelta į 7 p.

Kauno technologijos universiteto (KTU) misijoje teigiama, kad jis turi būti svarbi pasaulio universitetų bendruomenės dalis ir vienas svarbiausių Lietuvos mokslo centrų, dalyvauti informacinės žinių visuomenės kūrime ir tobulėti siekiant įvairovės. Kaip KTU įgyvendina šią misiją ir plėtros strategiją, reaguodamas į naujus iššūkius Lietuvai tapus ES nare ir siekiant Bolonijos proceso tikslo – iki 2010 m. sukurti Europos aukštojo mokslo erdvę, domėjosi Zalcburgo seminaro ekspertai iš Austrijos, JAV, Nyderlandų ir Rusijos, vadovaujami Suomijos aukštojo mokslo vertinimo tarybos pirmininko Osio Lindgvisto (Ossi Lindgvist).

Per ketverius metus – sparti pažanga

Kauno technologijos universiteto, kaip techninio universiteto, vaidmuo šalyje sustiprėjo. KTU labai patobulėjo. Tai ypač lėmė sparti tarptautinė naujų technologijų, ypač informacinių, plėtra, – rašoma Zalcburgo seminaro ekspertų grupės tyrimų ataskaitoje. Pasak rektoriaus prof. Ramučio Banseviciaus, minėto seminaro kviestinių patarėjų komanda KTU pirmą kartą lankėsi 2000 m. lapkritį. Jų vertinimo išvadomis tada buvo remtasi kuriant KTU veiklos strateginį planą, gerinant studijų kokybę, intensyvinant mokslinius tyrimus bei gerinant santykius su socialiniais partneriais. Dabar jie pakartotinai atvyko kritiškai apžvelgti pokyčius, pateikti pastabas.

Pasak Zalcburgo seminaro ekspertų, esminis iššūkis KTU – skatinti patį universitetą įgyvendinti būtinus vidaus pokyčius, kuriuos pabrėžia Bolonijos procesas. Dabartinės Europos tendencijos universitetus jungia ir šalies, ir tarptautiniu mastu. Šis bendradarbiavimas gali įgyti įvairias formas, pavyzdžiui, keičiantis darbuotojais ir studentais, bendromis pastangomis kuriant mokslinių tyrimų ir mokymo projektus, siekiant kokybės ir kita. Kadangi geografiškai Kaunas ir Lietuva yra palankioje padėtyje, rekomenduotina kurti bei puoselėti aukštojo mokslo ir giminiškų sričių ryšius tarp Europos Sąjungos ir Rusijos, pavyzdžiui, Šiaurės dimensijos kontekste.

Prioritetas – tarptautinio lygio moksliniai tyrimai

Zalcburgo seminaro ekspertai teigiamai vertina, kad KTU aktyviai da-

Zalcburgo seminaro ekspertai: KTU labai patobulėjo

Rektorius prof. Ramučio Banseviciaus nuomone, svarbiausias siekis reaguojant į naujus iššūkius Lietuvai tapus ES nare yra Bolonijos proceso tikslas – visapusiš įsiliejimas į Europos aukštojo mokslo erdvę

lyvuoja glaudinant mokslo ir verslo tarpusavio ryšius. Ryški universiteto mokslinių tyrimų svarba Kauno regionui ir visai Lietuvai, kuriant technologinius parkus, verslo inkubatorius, integruojantis į technopolį. Šalies narytė ES suteikia universitetui naujų galimybių įsiliejant į ES 6-ją Bendrąją programą (Framework 6) ir būsimąją 7-ją (Framework 7). Vertintojai konstatavo, kad palyginti su ES universitetais, KTU metiniame biudžete moksliniams tyrimams lėšų skiriama labai mažai. Jų nuomone, būtina daugiau akcentuoti konkursinį tyrimų finansavimą keliose išskirtinėse srityse, kur jau pasiekta tarptautinio lygio rezultatų (tai turėtų būti taikoma ir doktorantūros studijoms). Tarptautinis bendradarbiavimas turėtų būti svarbus kriterijus renkantis svarbiausias KTU mokslinių tyrimų sritis. Patariama dar sparčiau kurti jungtines laboratorijas, kad kelios katedros ar fakultetai galėtų dalintis moksliniams tyrimams ir mokymui skirtomis lėšomis.

Įdomi ekspertų nuomonė dėl mokslinio darbo vertinimo kriterijų.

Nors bet kurio mokslinio tyrimo rezultatų kokybės kriterijai visada yra bendri tarptautiniu arba net pasauliniu mastu, tačiau jie turi būti susieti ir su šalies tikslais bei poreikiais.

Plėsti Inovacijų ir informacijos skyrių

Didžiausia pažanga pastebima išorės ryšių, patentų tvarkymo, kontaktų su absolventais ir tęstinio mokymo srityse, – rašoma Zalcburgo grupės ataskaitoje. Teigiamai vertinama, kad 2002 m. KTU įkurtas Inovacijų ir informacijos skyrius (IIS). Jis užsiima ryšiais su pramone, rinkodara, viešaisiais ryšiais, tęstinio mokymo propagavimu, buvusių studentų ryšiais ir veikla, lėšų rinkimas (įskaitant ES struktūrinius fondus) ir inovacijų valdymu (įskaitant patentų tvarkymą) ir kt. Rekomenduota šiam skyriui daugiau dėmesio skirti verslo sektoriui, sudarant daugiau galimybių pritaikyti studijas praktikoje ir studentams išvykti stažuotis; tam būtų labai svarbu įkurti Karje-

ros plėtros grupę. Vertintojai pažymėjo, kad racionalu būtų IIS veiklą paskirstyti dviem atskiriems padaliniais. Viešųjų ryšių ir rinkodaros skyrius galėtų užsiimti įstaigos viešaisiais ryšiais ir jos produkcijos rinkodara (ypač tęstinio mokymo srityje). Kita – Ryšių tarnyba – būtų atsakinga už pramoninius ir išorės ryšius, inovacijų valdymą, patentų administravimą ir lėšų rinkimą, – komentavo KTU Inovacijų ir informacijos skyriaus vedėja dr. Violeta Kaunelienė.

Labai gerai įvertinta KTU Distancinio mokymo centro veikla. Kvietinių patarėjų grupė laikosi nuomonės, kad KTU teikiamos tęstinio mokymo paslaugos yra puiki plėtros ir stiprinimo galimybė. Analizuodami žmoniškųjų išteklių plėtrą grupės nariai žvelgė į 2010 m., kai studentų skaičius dėl Lietuvos demografinės padėties smarkiai sumažės. Jei KTU nori suburti aukščiausios klasės akademinį personalą, konkuruoti Europoje ir pasaulyje, jam būtina didesnė autonomija priimant, paaukštinant ir atleidžiant darbuotojus. Tai taikytina ne tik minėtam universitetui, bet ir bendrai nacionalinei aukštojo mokslo politikai, – teigė ekspertai.

Per tarptautinius ryšius – į Europos aukštojo mokslo erdvę

Zalcburgo patarėjai pažymėjo, kad intensyvjantys tarptautiniai mainai ir tarptautinės studijos ypatingą svarbą įgyja dėl to, kad šiai mažai Europos šaliai reikia patyrusių žmonių, galinčių jai atstovauti (pavyzdžiui, Briuselyje) ir dirbti Lietuvoje arba užsienyje esančiose tarptautinėse bendrovėse ir organizacijose. Teigiamai įvertinę KTU Tarptautinių ryšių skyriaus veiklą, svečiai siūlo pritraukti į Kauną daugiau užsienio studentų. Tam universitetas galėtų panaudoti savo patrauklias ir unikalios studijų programas (tokių programų tikrai turi, pavyzdžiui, mechanikos inžinerijos katedros). Universiteto tarptautinių studijų centre bakalauro studijų programose galima mokytis keturiomis užsienio – anglų, prancūzų, vokiečių ir rusų kalbomis. Tačiau plėtrai trukdo kai kurių fakultetų dėstytojų užsienio kalbų žinios. Pasak ekspertų, gebėjimas plėtoti tarptautinius ryšius turėtų bū-

ti laikomas privalomu kriterijumi vertinant akademinį personalą, studentus, tyrėjus, administraciją, katedras ir visą universitetą. Zalcburgo grupės specialistai patarė tarptautinei veiklai skirti lėšų iš universiteto biudžeto, kad nereikėtų visiškai priklausyti nuo Europos. Beje, finansų valdymas ir papildomų pajamų gavimas sietinas su antrepeneryste grindžiamo universiteto kūrime. Tai būtina siekiant įgyvendinti ilgalaikį strateginį planą bei pokyčius ir patobulimus, kurių KTU turės imtis, siekdamas konkuruoti Europos Bendrijoje.

Sparčiau diegti interaktyvius kursus

Zalcburgo seminaro atstovai patarė sparčiau diegti interaktyvius kursus, kuriuose turėtų būti glaudžiai susietas teorinis ir praktinis mokymas, naudojant elektroninę studijų medžiagą, griauti barjerus tarp katedrų. Pavyzdžiui, Bendrosios chemijos katedra galėtų tapti didesnio mokslo padalinio dalimi, kaip tai daroma daugelyje universitetų; mechanikos inžinerija taip pat galėtų sudaryti didesnę katedrą, kuri apimtų su šiais igūdžiais susijusias disciplinas, – rašoma ataskaitoje. Be to, svarbi tarptautinė tendencija – dėmesio perkėlimas nuo mokymo (įdirbio) į mokymosi įvertinimą (išdirbį). Šalinti „senus įpročius“: paskaitų valandų skaičius nėra rodiklis, svarbiau – ko studentai išmoko ir kokių igūdžių įgijo.

Bolonijos procesas pabrėžia Europos universitetų kokybės užtikrinimą. KTU jau seniai įgyvendino trijų pakopų studijų sistemą, skatinamas studentų mobilumas tęsti studijas kitose šalyse. Viena iš svarbių techninių priemonių tarptautiniam studijų ir laipsnių pripažinimui ir suderinamumui pasiekti yra Europos kreditų perkėlimo sistema (ECTS). Pasak ekspertų, KTU padarė nemažą pažangą ir šioje srityje.

Sveikintinos KTU bendruomenės pastangos aktyviai dalyvauti Bolonijos procese, kurti konkurencinga antrepeneryste pagrįstą universitetą. Tai toliau stiprins universiteto reputaciją ne tik Lietuvoje, bet ir kitose šalyse, – pažymėta Zalcburgo grupės ekspertų išvados.

Dr. Vilius Misevičius

Zalcburgo grupės ekspertai ypač gerai vertino KTU Distancinio mokymo centro veiklą

Plėtros gaires aptaria KTU Inovacijų ir informacijos skyriaus, vadovaujamo dr. Violetos Kaunelienės (viduryje), specialistai

Kviečia Baltijos jūros tinklas

Atkelta iš 5 p.

visas aukštąsias mokyklas. Tam bus siekiama inicijuoti naujus projektus su Baltijos jūrą supančiomis šalimis: Suomija, Švedija, Danija, Vokietija, Lenkija, Lietuva, Latvija, Estija ir Rusija. Kol kas dar nedalyvauja švedai, bet jie taip pat įsitrauks. Iš minėtų valstybių tik Rusija nėra ES narė, tačiau kai kurios Sankt Peterburgo aukštosios mokyklos jau įsitraukė į tinklo veiklą, dalyvavo Vilniaus seminare.

ML. Siekis formuoti vientiso Baltijos jūros šalių regiono įvaizdį – tai ir tam tikras geopolitinis tikslas. Norint jį įgyvendinti, šio vieno tinklo nepakaktų, tačiau pats faktas, kad jame dalyvauja Baltijos jūros regiono aukštosios mokyklos yra labai reikšmingos.

V. Lauciūnas. Inicatyva, kaip sakoma, priklauso Suomijai, tiksliau Laurėjos politechnikos koledžiui. Beje, Vilniaus seminare dalyvavo Laurėjos politechnikos koledžo prezidentas Pentti Rauhala (Pentti Rauhala). Suomiai, būdami daugelio projektų koordinatoriai, siekia įtraukti naujus ES narius į tinklą, kad su jų patirtimi ir mūsų idėjomis siektume Baltijos jūros regiono plėtros bendrai išsivindami Europos Sąjungos, Šiaurės Tarybos, Šiaurės Ministrų Tarybos fondų bei pavienių šalių nacionalinių fondų lėšas. Projektiniame darbe patirtis yra labai reikšmingas dalykas. Dalyvaudami tinkle galime sujungti visų savo partnerių jėgas ir sugebėjimus. Tai labai svarbu.

J. Preidienė. Kita darbo grupė buvo skirta Baltijos jūros atvirojo universiteto steigimui. Kooperuojantis aukštosios mokykloms, toks virtualus universitetas, matyt, bus įsteigtas. Jame bus rengiami magistro lygmens specialistai. Jeigu projektas pasiteisins, galimas dalykas, bus galima mokytis ir bakaluro lygiu. Tai viena tinklo idėjų. Aišku, studijų programos turės būti suderintos tarp atskirų šalių ir akredituotos.

V. Lauciūnas. Dar vieno projekto, kurį norėčiau paminėti, paraiška neseniai buvo pateikta PHARE CBS fondui. Tai yra bendras keleto šalių projektas, koordinuojamas Vörstjärn ežero fondo (Lake Vörstjärn Foundation – Elva) ir numatantis Suomijos Vörstjärn ežero regiono turizmo infrastruktūros raidą. Ko gero, ir mums yra ko pasimokyti iš suomių, pavyzdžiui, kaip įgyvendinant nacionalinius projektus pasinaudoti šalių-kaimynių kaip artimiausių partnerių patyrimu. Kalbant su Sankt Peterburgo ekonomikos ir finansų regioninio instituto tarptautinių ryšių direktoriumi Vladislavu Kovaliovu teko aptarinėti mūsų bendradarbiavimo galimybes (rengti bendras publikacijas, keistis dėstytojais ir studentais, dalyvauti bendrose konferencijose ir projektuose). Šis institutas iki šiol tokioje veikloje nėra dalyvavęs, neturėjo ryšių su Lietuvos aukštosios mokyklomis.

Vilniaus kooperacijos kolegijos Projektų centro vadovė Aurelija Čepienė, Suomijos Laurėjos politechnikos koledžo Baltijos jūros projektų koordinatore Kaija Sarmia, Suomijos Laurėjos politechnikos koledžo regioninė vadovė Tuija Hirvikoski ir to paties koledžo Baltijos jūros projektų asistentė Mia Kaupila

Vilniaus kolegijos Tarptautinių ryšių ir marketingo skyriaus vadovė Jolanta Preidienė ir projektų vadovas, Baltijos jūros tinklo veiklos Vilniaus kolegijoje koordinatorių Vytautas Lauciūnas

Beje, svečiai buvo maloniai nustebinti Vilniaus kolegijos Elektronikos ir informatikos fakulteto auditorijomis, laboratorijomis bei įranga. Tad nieko stebėtino, kad esama noro su mumis bendradarbiauti. Naujasis tinklas kaip tik ir atveria tokias naujas galimybes. Kai kurie svečiai iš Sankt Peterburgo manė, kad mes nenorime bendradarbiauti su Rusija, tačiau Vilniuje savo nuomonę pakeitė. Rusijos įtraukimas į Baltijos šalių tinklą yra nepaprastai svarbus ir tiesiog būtinas, formuojant saugų Baltijos regioną kaip atskirą vienetą.

J. Preidienė. Tinklas yra atviras junginys, ir jau dabar aiškėja, kad į jį noriai jungiasi įvairių šalių aukštosios mokyklos. Iš Lietuvos, be mūsų kolegijos, dalyvauja Vilniaus kooperacijos ir Alytaus kolegijos, Vilniaus verslo vystymo centras, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Kauno technologijos universitetas, Klaipėdos uni-

versitetas. Jau nemažai, turint galvoje, kad tinklas tik pradėjo veikti, įkurtas 2003 m. rudenį, pirmasis partnerių susitikimas įvyko šių metų sausį, o Vilniaus seminaras tėra tik antrasis partnerių susitikimas. Plačiau pasklidus informacijai apie tinklą, prie jo prisijungs ir nauji dalyviai.

M.L. Tačiau verslo atstovų susitikime nebuvo?

V. Lauciūnas. Naujo projekto idėjos nukreiptos į regioninę plėtrą ir kooperaciją, apima verslą ir jo infrastruktūrą, žmogiškuosius išteklius, švietimą, mokslinius tyrimus, sveikatos priežiūrą, gamtos apsaugą ir kitas veiklos sritis. Labai plati būsimųjų projektų skalė. Kad ir mūsų kolegijos Verslo vadybos fakultetas labai aktyviai įsitraukia į tinklo veiklą, jau ir projektui idėjų pasiūlė. Įsitrauks ir verslo atstovai, kadangi ryšiai, kurie jau ir šiuo metu užsimezgę tarp aukštųjų mokyklų ir verslo struktūrų, neabejoju, verslo partnerius

atves ir į šio tinklo veiklą. Mat nedaug liko projektų, kuriuose dalyvautų vien švietimo, studijų institucijos ir nebūtų verslo partnerių. Tik bendradarbiaudamos su verslo įmonėmis, viešojo sektoriaus įstaigomis bei užsienio partneriais, aukštojo mokslo institucijos galės pasinaudoti ES teikiamų fondų lėšomis ir įgyvendins sau bei visam Baltijos jūros regionui svarbius projektus.

ML. Kur galima gauti informacijos apie Baltijos jūros šalių tinklą ir jo projektus?

J. Preidienė. Informacija skelbiama tinklo interneto svetainėje, taip pat ten siūlomos ir projektų idėjos. Tad norintieji dalyvauti prie projektų gali prisijungti. Kadangi tinklo dalyviai vieni kitus jau pažįsta, tai daug patikimiau naudoti jų informaciją, o ne semtis iš ES duomenų bazės. Kiek man žinoma, jau ne vienas perspektyvus projektas tarp tinklo partnerių užsimezgė.

ML. Kokios Vilniaus kolegijos galimybės būsimuosiuose projektuose? Ar matote kokias nors perspektyvas?

J. Preidienė. Vilniaus kolegija susideda iš 8 buvusių aukštesniųjų mokyklų, dabar tai mūsų padaliniai, kurie gali rasti naujų bendradarbiavimo galimybių būsimuose tinklo projektuose. Vilniaus kolegija siūlo 40 studijų programų iš technologijos, biomedicinos, fizinių, socialinių bei meno studijų sričių. Galima pastebėti, kad ES palankiau vertinami dideli projektai, kuriuose dalyvauja daugiau partnerių. Mūsų tinklas gali prie to sėkmingai prisidėti.

V. Lauciūnas. Tinklas mums padeda artimiau susipažinti su galimais ir esamais partneriais, su kuriais galime bendradarbiauti ir kituose projektuose, pavyzdžiui, Leonardo da Vinči. Turėti kuo daugiau partnerių – tai mūsų darbas ir džiaugsmas. Siekiame, kad kolegija taptų žinoma ir tarptautinėje stu-

dijų erdvėje. Šiuo metu trys Austrijos studentai labai domisi informatikos studijomis Elektronikos ir informatikos fakultete bei planuoja čia atvykti.

J. Preidienė. Vienas kitas studentas iš Danijos, Belgijos, Austrijos studijuoja arba yra studijavęs Vilniaus kolegijoje. Tačiau kol nėra studijų anglų ar kita užsienio kalba, daugiau kitų šalių studentų negalime priimti. Studentų mainus labai patogiu įgyvendinti per Socrates/Erasmus programos teikiamas galimybes. Baltijos jūros tinklo dėka jau sutarėme dalyvauti Erasmus programos mainuose tarp Vilniaus kolegijos ir Suomijos Laurėjos politechnikos koledžo.

Be tarptautinių projektų mūsų kolegija šiandien galėtų tik vegetuoti, nes rimtas darbas įmanomas tik dalyvaujant projektuose. Pastarasis renginys Vilniaus kolegijų autoritetą labai sustiprino. Juk buvo žmonių, kurie pirmą kartą atvyko į Lietuvą, įsivaizduodami, kad tai tipiškas posovietinis kraštas. Tačiau išvydę Vilnių ir kitas Lietuvos vietas, susipažinę ir su mūsų kolegija, jie pasakė daug nuoširdžių žodžių.

ML. Kaip finansuojami tinklo projektai?

J. Preidienė. Šiuo metu Baltijos jūros šalių tinklu rūpinasi Laurėjos politechnikos koledžo projektų koordinatore Kaija Sarmia. Per tinklą susirandame partnerių arba jie mus gali susirasti. Turint gerą idėją ir partnerius, jau galima ieškoti finansavimo šaltinių. Tai gali būti ES fondai arba kuri nors pavienė šalis, pagaliau galima lėšas kooperuoti iš įvairių šaltinių.

Svarbiausias šio susitikimo tikslas ir bus padiskutuoti apie gimusias idėjas bei toliau jas plėtoti iki projektų. Atkreipsiu dėmesį taip pat į verslo bei socialinio aprūpinimo (bendros gerovės) darbo grupę. Grupės darbe dalyvavo mūsų Sveikatos priežiūros fakulteto ir kitų šalių analogiškų darinių atstovai.

Gimusios idėjos buvo parengtos projektų forma. Kiekvienos diskusijų grupės išvados buvo pristatytos aptarti konferencijos dalyviams. Tam tikrą apibendrinimą padarė pirmininkaujanti Tuija Hirvikoski iš Laurėjos politechnikos koledžo. Dalyviai užpildė atsiliepimų anketas, kurios susijusios su tolimesne tinklo veikla. Šiuo metu anketų duomenys apdorojami. Galima tik pasakyti, kad atsiliepimai ir noras dirbti yra akivaizdus. Kitų metų pavasarį Vokietijoje, Kylio mieste, vyks trečiasis Baltijos jūros šalių regiono tinklo narių susitikimas. Tikimės, kad dalyvių bus dar daugiau.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Vilniaus kooperacijos kolegijos Projektų centro vadybininkas Daumantas Gudelis ir Projektų centro vadovė Aurelija Čepienė, Vokietijos Kylio Taikomųjų mokslų universiteto vicerektorius prof. dr. Helmutas Dispertas ir Suomijos Vaasos universiteto prof. PhD Kimas Salmenjokis

Rusijos Sankt Peterburgo Ekonomikos ir finansų regioninio instituto Tarptautinių ryšių padalinio direktorius Vladislavas Kovaliovas, Vilniaus Gedimino technikos universiteto Aplinkos inžinerijos fakulteto Miestų statybos katedros dr. Aida Mačerinskienė ir Vilniaus kolegijos Verslo vadybos fakulteto prodekanė doc. Danutė Rasimavičienė

Ainus mums priartinęs prie Lietuvos

Juozas Lukoševičius –

Peterburgo universiteto studentas, apie 1884 m.

Atkelta iš 1 p.

Į mus iš 100 metų nuotolio žvelgia orios tautos atstovai, mums tokie tolimi, o kartu ir tapę artimais, nes juk taip pat kaip ir ainiai Sachaline, lietuviai Europoje jau buvo pasmerkti išmirti bei tebuvo likę tik mokslinio tyrimų objektu. Gal todėl mums, kadais myriop pasmerktos tautos vaikams, ainiai tokie artimi, tarsi būtų likimo broliai.

Įdomu, ar tie šventiška pasirėdę ir fotografuoti pas kitatautį atėję ainiai nujautė, ar žmogus iš Lietuvos jiems paaiškino, kad ir šimtui metų praėjus bus kas į juos žiūrės ir stebės, kad kažkur ten, kur prasideda Azijos žemynas, yra ainių žemė ir ten gyvena štai šie žmonės? Atsakymo į šį klausimą niekada nesulauksime, tad kiekvienas iš mūsų turi teisę ir visišką laisvę pats sau atsakyti.

Mirštanti ar atsigaunanti tauta?

Ainai – kadaise Sachaline ir pietinėse Kurilų salose gyvenusi medžiotojų ir žvejų tauta. Literatūroje galima rasti teiginių, kad antropologiniu požiūriu tai beveik „kaukaziška“ rasė, kuri labai senais laikais gyveno Azijos žemyne, taip pat ir visose Japonijos salose. Iš jų mišinio su vėlyvesniais mongolais, esą, kilę šių dienų japonai. III a. ainiai dar gyveno visose Japonijos salose, bet japonai juos išstūmė į Hokaido salą. Tarpukario *Lietuviškoje enciklopedijoje* (1 t., 113 p.) tvirtinama, kad 1929 m. tos tautos tebuvo likę 12 tūkst. žmonių, ir tas skaičius vis mažėjo nepaisant to, kad Japonijos vyriausybė ainus globojo. Enciklopedijoje nepasakyta, ar į tą skaičių įtraukti ir Rusijai priklausiusiam Sachaline gyvenusieji ainiai.

Vis dėlto enciklopedijomis kliautis reikėtų atsargiai, nes visoje literatūroje teigiama, kad tai nykstanti ir jau vietomis išnykusi tauta, o štai *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje* (1 t., 189 p.) tvirtinama, kad 1998 m. Japonijoje, Hokaido salos šiaurėje, gyveno apie 20 tūkst. ainių. Jei per 70 metų ainių skaičius Japonijoje nuo 12 tūkst. „išaugo“ iki 20 tūkst., tai gal ainiai – demografiškai atsigaunanti tauta? Labai gaila, bet ainiai Japonijoje jau kalba japonų kalba, tad asimiliacija akivaizdi. Iki

XX a. pradžios gyvenę Pietų Sachaline ir Kurilų salose sumišo su senaisiais tų vietų gyventojais – nivchais ir itelmenais.

Du broliukai teroristai

Ainams skirtoji paroda mums aktualizuoja ir patį tų nuotraukų autorių Bronislovą Pilsudskį, jo asmenybę ir sudėtingą gyvenimo kelią, be kurio negalėtume įvertinti ir ainams skirtų darbų. Prie ainių mes dar grįšime antroje publikacijos dalyje.

Politinio gyvenimo verpetas įtraukė B. Pilsudskį, visiškai pakeitė jo likimą. Tačiau ir didžiausi išmėginimai, kitaip nei daugybę panašaus likimo žmonių, šios asmenybės nesugniuždė. Norėdami suvokti ir įvertinti jo nuopelnus mokslui ir kultūrai, privalome pažinti jo gyvenimo vingius ir likimo mėsčius išbandymus. Žmogaus vertė atsiskleidžia tik žinant įvairias jo gyvenimo ir veiklos sritis. B. Pilsudskis rengėsi toli gražu ne etnologo veiklai...

Labai gaila, bet B. Pilsudskis Lietuvoje daug mažiau žinomas už savo jaunesnį brolių Juzefą Pilsudskį. Tą patį galima būtų pasakyti ir apie kaimyninės Lenkijos gyventojus, kurie noriai atvyksta į Vilnių, kuriam kaip ritualinę pareigą atlieka apsilankydami Rasose, kur palaidota maršalo J. Pilsudskio širdis, taip pat ir motina – B. ir J. Pilsudskiai.

Lietuvai B. Pilsudskis yra nemažai nusipelnęs. Jis parašė studiją apie lietuviškus kryžius. Ne tik tai jį sieja su Lietuva. Tiesa, tų sąsajų stengėsi nepastebėti keturtomės sovietmečiu išleistas *Tarybų Lietuvos enciklopedijos* sudarytojai, visai neįtraukę šios asmenybės į enciklopediją. Mat tada būtų tekę įtraukti ir J. Pilsudskį, visais atžvilgiais „nepatogią“ asmenybę.

Užtat *Lietuviškoje tarybinėje enciklopedijoje* (8 t., 627 p.) B. Pilsudskui skirta 13 eilučių. Pristatomas kaip Zalave (Švenčionių rajonas) 1866 m. spalio 21 d. gimęs lenkų etnografas, politinio ir karinio veikėjo J. Pilsudskio brolis. Primenama, kad už dalyvavimą pasikėsiniame prieš carą Aleksandrą III abu broliai buvo ištremti – B. Pilsudskis 1887 m. į Sachaliną, o J. Pilsudskis 1888 m. į Sibirą.

Sausas enciklopedines žinias būtina papildyti, kai ką gal ir pakoreguoti. 1973 m. Varšuvoje Valstybinės mokslo leidyklos išleistoje Vaclovo Slabčynskio knygoje *Lenkų keliautojai ir atradėjai* teigiama (163 p.), kad B. Pilsudskis gimęs 1866 m. rugsėjo 21 d., taigi visą mėnesį anksčiau nei nurodoma *Lietuviškojoje tarybinėje enciklopedijoje*. Kaip yra iš tikrųjų?

Svarbu priminti, kad B. Pilsudskis mokėsi Vilniaus gimnazijoje, kuri 1832 m., uždarius Vilniaus universitetą, veikė dalyje jo patalpų. Buvo tos kartos atstovas, kuri nors ir buvo pri-

¹ Waclaw Slabczyński *Polscy podróżnicy i odkrywcy. – Państwowe Wydawnictwo Naukowe. Warszawa, 1973.*

versta gyventi užslopintos opozicijos sąlygomis, priaugo ir papildė krašto patriotų jėgas, sunaikintas ar bent jau labai susilpnintas po pralaimėto 1863 m. sukilimo. Atrodo, kad laisvės idėjų Vilniuje B. Pilsudskis, kaip ir jo brolis Juzefas, buvo pasisėmę pakankamai. Deja, to meto politinėmis aplinkybėmis jie, kaip ir daugelis kitų to meto krašto patriotų, pasitarė pavergtai tėvynei įsivaizdavo galį tik pasikliaudami teroristinės kovos metodais. Tais laikais – pirmasis Tėvynę pavergusios imperijos asmuo – caras.

Be gilesnių tyrinėjimų mums būtų nelengva pasakyti, kiek giliai buvo įklimpę į pasikėsiniame prieš carą Aleksandrą III organizavimą broliai B. ir J. Pilsudskiai, tačiau carinio teismo nuosprendis žinomas: Peterburgo uni-

Domas Akstinas ir laimingo atsitiktinumo dėka Lietuvoje turime Bronislovo Pilsudskio nuotraukų kolekciją

versiteto studentas B. Pilsudskis buvo nuteistas 15 metų tremties į Sachaliną, o Juzefas – 5 metams į Sibirą. Bronislovui galėjo baigtis ir blogiau, nes už dalyvavimą rengiant pasikėsinimą prieš carą Aleksandrą III Rusijos teismas iš 15 suimtųjų visus nubaudė mirties bausme, vėliau dešimties bausmė buvo sušvelninta. Mirties bausmė buvo įvykdyta penkiems asmenims, tarp jų Aleksandrui Uljanovui (Vladimiro Uljanovo, būsimojam Lenino, vyriausiajam broliui). Nuteisti buvo ir du mūsų kraštiečiai Juozas Lukoševičius bei Bronislovas Pilsudskis, tiesa, skirtingomis bausmėmis.

Kai visos kovos priemonės atrodė teisingos

Prisiminkime B. Pilsudskio „indėlių“ į pasikėsiniame prieš Aleksandrą III organizavimą bei dalyvavimą jame.

Rusijos imperijos politinio gyvenimo votis tvinko vis labiau ir turėjo trūkti. Sukilimų dvasioje auklėjamas Lenkijos ir Lietuvos jaunimas vargu ar būtų buvęs pajėgus išsklaidinti storas imperijos mūrus, tačiau tie mūrai jau buvo pradėję skeldėti ir iš vidaus. Kaip ir kiekviena imperija, taip ir Rusija, atrodo, jau buvo išsėmusi savo nuo Dievo, o gal nuo velnio, duotą gyvenimo programą. Geriausias šalies politinio ir visuomeninio gyvenimo barometras – studentija savo nuostatomis ir veikla visiems, kas norėjo matyti ir girdėti, rodė: Rusija išgyvena didžiulę politinę vidaus gyvenimo krizę. Kūrėsi ir veikė įvairios konspiracinės revoliucinės organizacijos, iš kurių prisiminsime vieną, kuri tiesiogiai susijusi ir su mūsų rašinio herojumi. Tai teroristinė frakcija *Narodnaja volia* (Tautos valia), su kuria 1885–1886 m. Peterburge suartėjo ir jos nariu tapo Juozas Lukoševičius (1863–1928 m.), taip pat buvęs Vilniaus gimnazijos auklėtinis (baigė 1883 m.), o tuo metu jau Peterburgo universiteto Fizikos-matematikos fakulteto gamtos mokslų skyriaus studentas. Šiai narodovolcų organizacijai priklausė ir jo bendrakursis A. Uljanovas. Bendra kova J. Lukoševičių ir A. Uljanovų labai suartino. Nepaisant Rusijos nacionalistų propagandos prieš Lenkiją ir lenkus, tarp Rusijos studentijos buvo nemaža palaikančių laisvę siekiančių atgauti lenkų ir lietuvių siekius. Carine valdžia nepatenkintas Lenkijos ir Lietuvos jaunimas taip pat greitai pajuto siekių su narodovolcais bendrumą, nes vienijo visa, kas buvo nukreipta prieš nekenčiamą carą ir jo valdžią. Patvaldystė buvo bendras ir vienijantis priešas, ir visos kovos priemonės prieš jį atrodė priimtinos ir teisingos

Politinių laisvių revoliucionieriai tikėjosi pasiekti teroru, nes kitos galimybės nematė. Mat valstiečiai, kuriuos narodovolcai, sekdami narodnikais, laikė svarbiausia būsimos revoliucijos jėga, į kovą neįsitraukė, o proletariato judėjimas Rusijoje dar buvo silpnas, nevieningas. Taigi narodovolcams liko rodyti asmeninio beataidairiško didvyriškumo pavyzdžius.

1887 m. pavasariui buvo suplanuotas pasikėsinimas prieš carą. Jį rengusi Aleksandro Uljanovo ir Piotro Ševyriovo narodovolcų grupė turėjo užtikrinti sprogmenų gamybą. Šiam reikalui grupė per J. Lukoševičių užmezgė ryšį su Vilniaus narodovolcų būreliu, vadovaujamu Antano Gnatovskio. Šis būrelis buvo įsteigtas 1884 m. Isako Dembo (Isaak Dembo) ir Antano Gnatovskio bei jungė gana skirtingų pažiūrų asmenis, daugiausia žydų tautybės. Ryšiai tarp Peterburgo ir Vilniaus narodovolcų buvo palaikomi per Peterburgo universiteto studentą B. Pilsudskį, kuris su broliu Juzefu taip pat buvo šios revoliucinės Vilniaus grupės narys.

Nekaltas pomėgis fejerverkams

Sprogstamajai medžiagai gaminti reikėjo azoto rūgšties, kurios iš Vilniaus buvo nutarta atvežti į Peterburgą. J. Lukoševičius davė P. Ševyriovui Vilniuje Pilsudskį adresą – Malkų turgavietė, Jankovskio namai, Lipmanų butas. Jame siūnčiamasis iš Peterburgo galėjo apsišioti. Šią misiją patikėta atlikti Michailui Kančerui (1865–1891 m.), kuris iš Peterburgo ir atvyko į Vilnių, kur gavo azoto rūgšties ir kitų chemikalų, revolverį bei nuodų. Išvalgęs Peterburgo revoliucionieriai buvo numatę ir kitus pasikėsiniame prieš carą variantus, jeigu nepavyktų tikslą pasiekti metant bombas.

M. Kančerio kelionė į Vilnių sąmokslininkams Peterburge atnešė tik nusivylimą. Per neapsižiūrėjimą jis atsivežė praskiestos azoto rūgšties, visai netinkamos sprogmenims gaminti. Rūgštį teko išpilti į Nevą. Nuodų taip pat atsivežė per mažai. Nuotaiką šiek tiek praskaidrino tik 110 rublių čekis, kurį per B. Pilsudskį Vilniaus grupė perdavė Peterburgo bendrininkams.

Taigi Peterburgo narodovolcams teko patiemis gamintis azoto rūgštį, iš kurios J. Lukoševičius, pasižymėjęs dideliais gabumais ir mokslo pomėgiais, apsiėmė pagaminti dinamito, nitroglicerino ir sprogdiklių. Pirotechnikos dalykų buvo pramokęs dar mokydamasis Vilniaus gimnazijos IV klasėje, per tėvo vardines

Bronislovo Pilsudskio nuotraukų parodos atidaryme dalyvavo (iš dešinės) Domas Akstinas su žmona Snieguole, keliautojas Vladas Vitkauskas, Šv. Vasilijaus Didžiojo ordino protoigumenas Grigorijus Grynkvivs OSBM, tėvas Pavlo Jachimecas OSBM, dr. Aldona Vasiliauskiė ir kit

Ainai

Bikiškės dvarelyje netoli Vilniaus jis surengdavo tikrai įspūdingus fejerverkus.

Peterburge pomėgis fejerverkams peraugo į visai kitus sumanymus. Pasikėsinimas prieš carą buvo suplanuotas įvykdyti 1887 m. kovo 1 dieną. J. Lukoševičiaus pagaminta bomba turėjo pakeisti imperijos likimą.

Bombos mesti taip ir nepavyko

Tačiau bombos mesti sąmokslininkams taip ir nepavyko. Jie buvo susekti ir suimti, kartu su kitais A. Uljanovas bei dar keliais jo bendražygiais. Perspėtas apie gresiantį pavojų, J. Lukoševičius dar galėjo pabėgti į užsienį, bet, užuot bėgęs, ėmėsi organizuoti antrą pasikėsinimą prieš carą grupę. Naktį į kovo 3-ąją buvo suimtas ir uždarytas į Petropavlovsko tvirtovę. Iki universiteto baigimo jam buvo likę tik keli mėnesiai. Tėvynės laisvė jam buvo svarbiau už diplomą.

Suimto A. Uljanovo užrašų knygtelėje buvo rasti du užšifruoti Vilniaus adresai – B. Pilsudskio artimųjų ir Elenos Gordon. Blogiausia, kad tardymo metu parodymus pradėjo teikti suimtas M. Kančeris. Siūlo galas pradėjo vyniotis. Be to, B. Pilsudskis savo butą Peterburge leido naudoti narodovolcams priešakyje su A. Uljanovu rengiant savo frakcijos programą. Tai didino jo kalbę.

Ta pačia proga priminsime, koks toje istorijoje buvo B. Pilsudskio jaunesnio brolio Juzefo (1867 m. gruodžio 5 d. – 1935 m. gegužės 12 d.) vaidmuo. Faktiškai jis vykdė vyresniojo brolio nurodymus, suvesdamas su Vilniaus narodovolcais iš Peterburgo atvykusį M. Kančerį, aprūpindamas jį azoto rūgštimi, kitais chemikalais, revolveriu ir nuodais, taip pat apnakvindindamas savo bute. Savo bute Vilniuje jis buvo apnakvindinęs ir kitą pasikėsinimo prieš carą asmenį – Orestą Govo-

ruchiną, kai šis bėgo per Vilnių į užsienį. Pasikėsinimo prieš carą teismo procese J. Pilsudskis dalyvavo kaip liudytojas, jam didesnių kaltinimų nebuvo pareikšta, tačiau kaip susijęs su pasikėsinimo, penkeriems metams jis buvo ištremtas į Sibirą.

Mirties bausmė buvo skirta visiems suimtiesiems

Vyresniojo brolio Bronislovo reikalai buvo daug prastesni. Vargu ar jis taip pat ką nors žinojo apie rengiamą pasikėsinimą, veikiau tik galėjo nujausti, kad rengiamas teroro aktas, tačiau konkrečiai nei apie pasikėsinimo datą, nei apie jo dalyvius nieko nežinojo.

Tiesa, buvo gavęs ir kitų įpareigojimų. Jei jo kraštietis J. Lukoševičius būtų suimtas, tai numatytas asmuo, neišvydęs J. Lukoševičiaus buvo lange sutarto ženklo, turėjo tuojau pat skubėti pas B. Pilsudskį, šis kuo skubiau turėjo pasiųsti telegramą apie J. Lukoševičiaus areštą į Charkovą, o universitete kuo plačiau paskleisti žinią apie areštą, stengiantis išgelbėti kuo daugiau bendrininkų, nes policija J. Lukoševičiaus bute būtų surengusi pasalą.

Prasidėjus suėmimams, tardymams ir kai kuriems suimtiesiems prasitarus, buvo suimti J. Lukoševičius ir B. Pilsudskis. Abu teismo buvo priskirti III kaltinamųjų kategorijai (I – organizatoriai, II – bendrininkai, III – daugiau ar mažiau reikalingi talkininkai). J. Lukoševičius puikiausiai galėjo būti teisiams pagal I kategorijos kaltinimą, bet tardytojams jo tikrasis vaidmuo nebuvo žinomas, o kiti suimtieji jo neišdavė. A. Uljanovas pats prisiėmė visą sąmokslą organizavimo kalbę. J. Lukoševičius vis dėlto tikėjosi aukščiausios bausmės ir neapsiriko. 15 suimtųjų buvo nuteisti mirties bausme, tačiau iš jų aštuoniems, tarp jų ir B. Pilsudskiiui, teismas nutarė rūpintis mirties bausmės sušvelninimu. Caras jų bausmę sušvelnino, pasigailėjo ir J. Lukoševičiaus. Jam skyrė kalėjimą iki gyvos galvos.

Mirties nuosprendis buvo įvykdytas penkiems pasikėsinimo rengėjams – Piotriui Ševriovui, Aleksandrui Uljanovui, Pachomijui Andrejuškinui, Vasilijui Osiponovui ir Vasilijui Generalovui. Apie 50 asmenų administracine tvarka buvo ištremti į Sibirą. J. Lukoševičiui mirties bausmė buvo pakeista į kalinimą iki gyvos galvos, o B. Pilsudskis 15-ai metų buvo ištremtas į Sachaliną.

18 metų J. Lukoševičius praleido Šliselburgo tvirtovėje, iš kur retas kalinys išeidavo į laisvę. Daugelis išprotėdavo. J. Lukoševičius išėjo. Maža to, visus tuos metus jis savarankiškai studijavo ir įrodė, ką gali nepalūžęs žmogus, kuris turi tikslą ir užsiėmimą. J. Lukoševičius ne tik išgyveno, bet ir tapo žymiu mokslininku, geologu ir mineralogų, Vilniaus universiteto profesoriumi.

B. Pilsudskio laukė 15-os metų tremtis į Sachaliną ir visai naujas jo gyvenimo etapas.

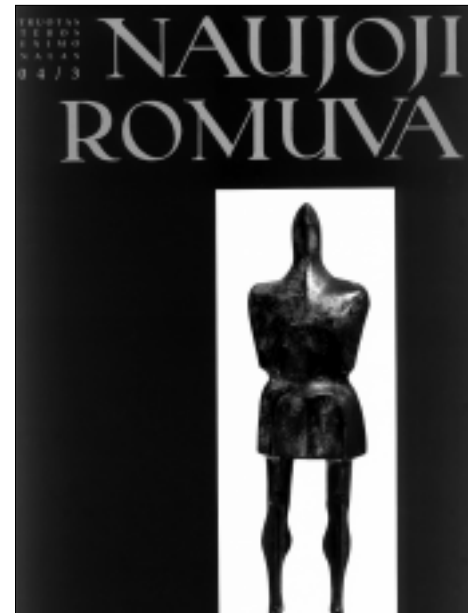
Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Atgimusi „Naujoji Romuva“ paminėjo dešimtmetį

Tarpukario Lietuvos intelektualio ir kultūrinio gyvenimo neįmanoma išsivaizduoti be žurnalo *Naujoji Romuva*, kurį leido ir pirmuoju redaktoriumi buvo Juozas Keliuotis. Kokią vietą šiandieninėje Lietuvoje užima prieš dešimtį metų atkurtasis žurnalas *Naujoji Romuva*? Į šį klausimą nebūtų paprasta atsakyti, nes nelygu kas atsakinėtų. Ko gero, atsirastų ir tokių „inteligentų“, kurie nė rankose nėra laikę *Naujosios Romuvos*. Būtų naivu tikėtis, kad bent kas dešimtas aukštosios mokyklos dėstytojas ir profesorius prenumeruotų *Naująją Romuvą*, nes tada tiražas iškart šoktelėtų kone tūkstančiu egzempliorių. Kad prenumeruotų žurnalą bent kas dešimtas mokytojas taip pat, ko gero, nelabai tikėtina, nes tada žurnalas išeitų ne keturis kartus per metus, o kas mėnesį.

Aišku, tai elitinis žurnalas – elitinės minties ir kultūros. Jei taip, tai nėra ko norėti, kad jis gulėtų atverstas ant kiekvieno stalelio kirpykloje ar poliklinikos priimamajame. Duok Dieve, kad būtų bent mokyklos bibliotekoje, aukštųjų mokyklų fakultetų skaityklose.

Šiuo numeriu „Naujoji Romuva“ pasitiko savo dešimtmetį

liučio vadovaujamos *Naujosios Romuvos* numeris.

Laimei, liepa buvo tas mėnuo, kai *Naujoji Romuva* ne tik buvo uždaryta, bet ir vėl pradėjo eiti – jau kaip mūsų nepriklausomybės akivaizdus įrodymas ir liudijimas kultūroje. 1994 m. liepos 7 d. poetas Vaidotas Daunys išleido pirmą atgaivintą *Naujosios Romuvos* numerį. Norėta žurnalą leisti kaip mėnraštį – kiekvieno mėnesio 7-ą dieną. Bent jau taip ir buvo daryti pirmieji penki atgimusios *Naujosios Romuvos* numeriai. Tiesa, 4-as ir 5-as numeriai jau smarkiai vėlavo, o 1995 m. liepos 29 d. tragiškai žuvo pirmasis atkurtosios *Naujosios Romuvos* redaktorius V. Daunys. Tais metais pavyko išleisti dar tik vieną žurnalo numerį – su V. Daunio portretu ant viršelio.

Jie bendravo su Juozu Keliuočiu

Nuo tada *Naująjai Romuvai* vadovavo Arvydas Juozaitis. Norėta žurnalą leisti bent kas du mėnesiai, deja, ir tai pasirodė praktiškai neįmanoma. Dabar *Naujoji Romuva* pasirodo kas ketvirtis.

Džiugu, kad tarp vakarėlio dalyvių buvo ir rašytojas, poetas, literatūros tyrinėtojas, tekstologas ir lietuviškos spaudos veteranas Viktoras Alekna, pirmojo žurnalo leidėjo J. Keliučio bendradarbis. Paskutiniajame, 3-jame (548) *Naujosios Romuvos* numeryje, skaitytojas ras ir V. Alekno atsiminimus iš tų laikų, kai jam teko dirbti vadovaujamam J. Keliučio.

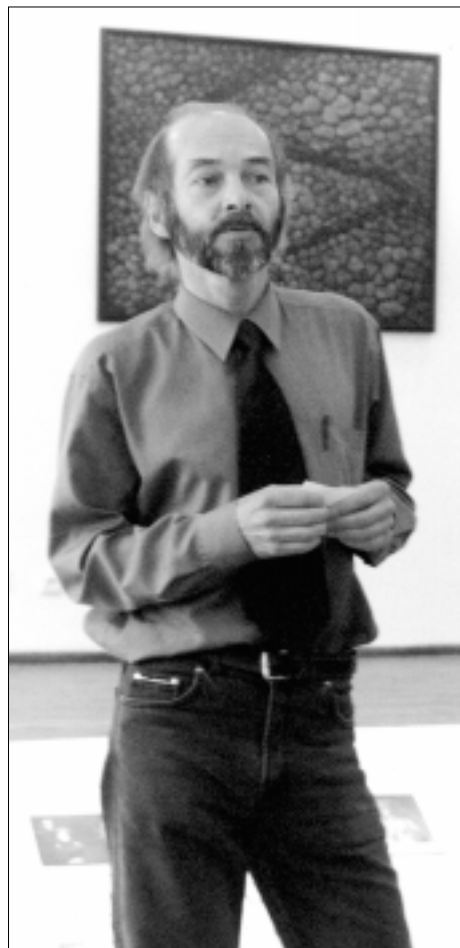
Tarp bendravusių su J. Keliučiu, prisiminimais pasidalijo ir Aleksandras Bendinskas, priminęs ir pirmąjį tarpukario *Naujosios Romuvos* dešimtmetį.

Tai buvo pasaulinės krizės laikai. Žmonės buvo sudirgę, sunkiai gyvenime rado vietos, tačiau kultūrinis, socialinis, filosofinis ir sociologinis gyvenimas nebuvo miręs. Kodėl *Naujoji Romuva* buvo skaitoma ir turėjo pasisekimą? Todėl, kad mėgino atsakyti į klausimus, kurie tuo metu visuomenei buvo aktualūs. *Naujoji Romuva* nenukrypo nei į „dešinę“, nei į „kairę“, stengėsi sujungti visas pažangias naujosios inteligentijos jėgas.

Štai to nuolatinio naujumo A. Bendinskas linkėjo siekti ir dabartinės žurnalo redakcijai. Globalizacija kaip cunamis siaučia pasaulyje, kuriame mažai vietos lieka kultūrai, asmenybei ir net atskirų tautų interesams. Svarbu Jo didenybės doleris ir euras. Pavojaus akivaizdoje atsiduria kultūra, tokie leidiniai kaip *Naujoji Romuva* ir daugelis kitų. Ar užteks jėgų ir noro juos išlaikyti? Tai neatsakytas klausimas.

A. Bendinskas tvirtina su J. Keliučiu susipažinęs 1938 m., kai mokėsi paskutinėje gimnazijos klasėje. Pažintis buvo pratęsta ir sovietų lageryje. Nemenkos įtakos A. Bendinskui turėjo ir Antanas Maceina, su kuriuo tekdavo kalbėtis ekonomiais, socialiniais ir

Nukelta į 16 p.

„Naujosios Romuvos“ vyriausiasis redaktorius Andrius Konickis

Yra ištikimų *Naujosios Romuvos* bičiulių, bendraminčių, prijauciančių ir užjaučiančių ratas, nes jei ne jie, tai žurnalo nebūtų. Maža dalelė tų žmonių rugsėjo 8 d. susirinko sostinės Mokytojų namų svetainėje į *Naujosios Romuvos* atnaujintos leidybos vakarėlį. Išgirdome žurnalo bičiulių ir autorių minčių, linkėjimų, kai kurių samprotavimų. Labai vertingi ir naudingi įspūdžiai. Beje, dalyvavo ir du iš penkių atkurtojo žurnalo steigėjų – Jonas Antanaitis ir Mindaugas Bloznelis. Deja, du kiti – monsijoras Kazimieras Vasiliauskas ir rašytojas Liudas Dambrauskas jau vertina žurnalą ir visų mūsų veiklą iš anapusės.

Poeto Vaidoto Daunio gaivintas

Vakarėlyje ne kartą buvo minimas pirmasis redaktorius J. Keliuotis, kuris 1931 m. sausį Kaune pradėjo leisti šį žurnalą ir leido kone dešimtį metų. *Naujoji Romuva* buvo vienas pirmųjų žurnalo, kurio redakcija 1940 m. persikėlė į Lietuvai sugrąžintą Vilnių. Deja, čia 1940 m. liepos 7 d. išėjo ir paskutinis J. Ke-

Ainams skirtoje parodoje

Atkelta iš 3 p.

paprasta sujungti tuos skirtingus interesus. Turime didinti Europos Sąjungos bendrąjį produktą, nes tada daugiau lėšų gautų ir mokslas, būtų stabilizuota visos Europos padėtis. Kuo Europa bus turtingesnė, tuo – stabilesnė, nes žmonės geriau uždirbs, bus užtikrinti dėl savo ateities.

Gero fiziko – geras lazeris

Kai pabrėžiate tam tikrą fizikų mokslinės veiklos uždaramą, „kastis-kumą“, gal net noriai palaikomą pačių fizikų, užsiminėte ir apie fizikams būdingą aroganciją, kurios reikėtų atsisakyti. Bet kaip sumažinti tą pasiūtimą?

Pirmiausia tai auklėjimo dalykas. Tais laikais, kai studijavo tie dar tik būsimieji fizikai, tos srities mokslas buvo labai gerai finansuojamas, tad ir fizikai jautėsi mokslo visuomenės pažibomis. Taip jie ir buvo auklėjami. Bet tie laikai praėjo, ir fizikams pats laikas nusileisti ant žemės. Visiškai sutinku, kad arogantiškiems profesoriams sunku išauklėti naujos kartos nearogantiškus fizikus. Prisimenu, savo darbą pramonėje, kai samdėme daug darbuotojų ir gaminome labai gerus lazerius. Pasiuntėme vieną savo darbuotojų į Kaliforniją, į JAV, kad jis parduotų tą lazerį. Nuvykęs į Kaliforniją visiems gyrėsi, koks jis geras fizikas, todėl ir šis lazeris yra labai geras... Tipiškas fiziko pasipūtimas, jis visiškai nesiklausė, ko nori pirkėjas, bet girdėjo tik save patį. O juk pinigų moka pirkėjas.

Nekūrybiški pedagogai neparengs kūrybiškų asmenybių

Kiek laiko turės praeiti, kol bus išugdėti „naujos kartos“ fizikai, suvokiantys ne tik savo mokslo, bet pirmiausia ir visuomenės interesus?

Manau, kad gerai imantis, tam pakaktų ir kokių trejų metų, nors man pačiam persiauklėti prireiktų išties dešimties metų. Mat esu senos kartos fizikas. Beje, Danijos fizikų rengimo sistema kiek skiriasi nuo Lietuvos įprastos sistemos: mes

Fizikos žinios tiesiog būtinos demokratiškai mąstančiai asmenybei ugdyti (2)

12-os tarptautinės daugiakrūvių jonų fizikos konferencijos Vilniuje pranešėjas

trejus metus rengiame bakalaurą, dvejus – magistrą, ir dar trejus – mokslų daktarą (PhD).

Problema ne ta, kad tokio rango asmenybė kaip Nilsas Boras jautė savo vertę moksle ir labai pasitikėjo savo jėgomis. Blogiausia, kai visai žinyste serga vidurinių mokyklų mokytojai ir aukštųjų mokyklų dėstytojai. Jiems viskas aišku, jie nesvyruodami sprendžia lygtis nuo auditorijos nusisukę į lentą, o mokiniams ir studentams lieka tik klusniai nusirašinėti. Statistika rodo, kad Danijos gimnazijose fizikos mokytojai mažai kelia savo kvalifikaciją, palyginti kad ir su istorijos ar biologijos mokytojais. Tai didelė problema, nes nekūrybiški pedagogai negali parengti kūrybiškai mąstančių asmenybių. Jaunus žmones reikia sužavėti mokslo dalykais. Jaunuolio susižavėjimas fizika priklauso tik nuo mokytojo.

Moksle svarbu nebijoti rizikos

Grįžkime prie JAV ir Europos fizikos palyginimo. Jūs teigėte, kad Europos galimybės geros, tačiau kažkodėl tarp Nobelio premijos laureatų fizikų daugiausia JAV mokslininkų. Peršasi išvada, kad ten yra pasaulio fizikos mokslo centras.

Pats laikas keisti tokią padėtį. JAV mokslas, taip pat ir fizikos, turi geresnį finansavimą, geresnes darbo sąlygas. Amerikiečiai fizikai turi galimybių imtis rizikingesnių projektų, kurie taip pat gali atnešti didesnę sėkmę. Pagaliau viskas priklauso nuo konkrečių žmonių, kadangi kiekvienas savo aplinkoje pažįstame tokius asmenis, kurie yra konservatyvūs ir niekada nesiryš imtis rizikingų projektų. Todėl ir reikia keisti mokslo politiką, ieškoti, parinkti tokias asmenybes, kurios nebijotų rizikos, pasižymėtų inovatyvumu.

Lengva pasakyti – nebijoti. Bet yra juk protinga riba, skirianti drąsą nuo avantiūrizmo?

Žinoma, tokiems žmonėms negalima leisti nuolat ir iki galo klysti. Jei akivaizdu, kad projektas neperspektyvus, laikas jį stabdyti. Tą „stop“ turi ištarti lyderis. Tačiau nereiktų sutrypti ir rizikuojančio žmo-

gaus, kuriam nepasisekė. Tiesiog reikia laiku jį nukreipti teisinga linkme. Tam ir reikalingas sveikas mokslininkų kolektyvas.

Sunkus menas: išmokti padėti talentui

Ar XXI a. palankus didelėms asmenybėms tarptiki mokslas? Kažkodėl šiandien negirdime apie naujus Faradėjus, Borus, Einšteinus, Plankus?

Negalime pasakyti, kada tie didieji pasirodys moksle. Kiekvienoje tyrėjų kartoje yra talentingų žmonių, tačiau planuoti genijų neįmanoma. Jei pajustume, kad štai ateina naujas talentas, jam būtinai reikia padėti visomis išgalėmis. Tai nėra lengva, nes visi jaučiame labai svarbiomis asmenybėmis. Vis dėlto pasakysiu taip: jei sutiksime išties gabų žmogų, nereikia su juo konkuruoti, rungtis ir mėginti nurungti, bet reikia jam padėti, kartu dirbti ir leisti jam atsiskleisti.

Rūpestis fizika ir fizikais – ilgalaikis darbas

Noriu dar kartą grįžti prie pirmojo Jums šio pokalbio metu užduoto klausimo: tad ką gi šiandien iš tiesų gali daryti Europos fizikų draugija ir jos prezidentas?

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Pirmiausia savo dėmesį mėginu telkti, kaip sakiau, į jaunosios kartos fizikų mokymą ir studijas. Privalome parengti gerus mokytojus ir dėstytojus, kurie tik ir gali paruošti gerus specialistus. Tai visai nereikia, kad visi geri mokslininkai savaime yra geri dėstytojai. Didaktika, pedagogika čia turėtų vaidinti labai svarbų vaidmenį, kadangi be šių disciplinų nei gerų mokytojų, nei dėstytojų neparengsime. Svarbu matyti gabų jaunuolį, puoselėti mokinį ir studentą.

Vyrauja nuomonė, kad fizika – sunkus mokslas. Iš tiesų taip ir yra. Tačiau sunkus dažniausiai dėl to, kad žmonės yra nesuspajūnė su fizika, jam dar mokykloje šis dalykas buvo blogai išdėstytas. Fizikos žinios šiandien yra tiesiog būtinos demokratiškai mąstančiai asmenybei ugdyti. Jei manome, kad visuomenės pagrindas – demokratija, tai svarbu rūpintis ir kuo geresniu fizikos disciplinos dėstymu.

Jūs minite jaunus žmones, kurie dar tik ateis į mokslą. Tačiau mes kalbamės tarptautinės fizikų konferencijos Vilniuje metu, kai už sienos, salėje, skaitomi moksliniai pranešimai apie daugiakrūvių jonų fiziką. Ar salėje sėdinčiais fizikais Europos fizikų draugija mažiau rūpinasi, tai jau ne draugijos rūpesčio objektas?

Rūpestis fizika ir fizikais – ilgalaikis darbas. Jei nebus ilgalaikės investicijos į fizikų rengimą, nesu tikras, kad galėsime išsaugoti Europos fiziką. Tačiau šios asmenybės, kurios salėje skaito pranešimus, yra pakankamai stiprios ir pačios išgyvens. Fizikų draugijos rūpesčio joms reikia mažiau.

Vilniaus konferencijos svarba

Ko tikėtis iš šios 12-osios Europos fizikų draugijos konferencijos Vilniuje? Ar ji ką nors pakeis šiandieninėje fizikų mąstysenoje, kuri, kaip supratu iš šio pašnekesio, Jums kelia tam tikrą susirūpinimą?

Ši konferencija Vilniuje svarbi tuo, kad nagrinėja tokią ekstremalią fizikos mokslo sritį kaip daugiakrūvius jonus, daugiakrūves molekules. Šie dalykai svarbūs sprendžiant termobrunduolinės sintezės dalykus, energetikos problemas. Čia dalyvaujantys fizikai yra savo sričių specialistai, aukštos klasės tyrinėtojai. Jie gilinais į fundamentinių dalykų esmę, o tai siejasi ir su mūsų aptariamais dalykais.

Labai malonu buvo su Jumis bendrauti, Prezidente. Ačiū už mums skirtą laiką.

Kalbėjau labai atvirai, nes savo klausimais mane inspiravote, nemėginu aplenkinti aštrių problemos kampų. Galimas dalykas, kai kada pasisakiau per stipriai. Tikiuosi, kad Lietuvos skaitytojai mane teisingai suprast.

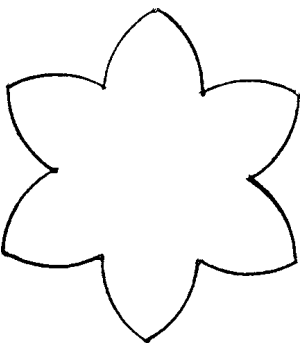
Tuo neabejoju. Dar kartą Jums dėkoju ir linkiu turiningų susitikimų mūsų šalyje.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

P. S. Redakcija dėkoja Teorinės fizikos ir astronomijos instituto mokslo darbuotojui dr. Alicijai Kupliauskienei, maloniai talkinusiai bendraujant su prof. Ove Paulsen'u.

PARADOKSAI ČIA PAT

1. Paparčio žiedas

Bėga metai. Svajonės juos lydi. Ir, matyt, visą amžių lydės, – nes kai gelės kalmeliuose žydi, dar tiki, kad papartis žydės.

Toks paparčio žiedas trumpiausią vasaros naktį mano vaizduotėje išsiskleidžia iš dviejų vienodų pumpurų. Pagalvokite, kaip jie atrodo. Atradę, būsite laimingi.

2. Šachmatininko uždavinys

$(ABCD + EFGH)^2 = ABCDEFGH$

Šį uždavinį vienas šachmatininkas pasiūlė savo draugui matematikui. Sąlyga tokia: rasti keturženklis skaičius ABCD ir EFGH. Jei vienas iš jų tiesiogiai susijęs su Rusijos cariene Jakaterina II.

3. Raskite mažiausią skaičių, kurio sandauga iš skaičiaus 23 būtų skaičius su mažiausia skaitmenų suma.

4. Skaičių grožis

Tik 0,1,2

$1^2 = (21^2 + 1012^2 + 1222^2 + 2121^2) - (121^2 + 1010^2 + 1022^2 + 2222^2)$.

Tik 0,1,2,3

$111^2 = (1222^2 + 2100^2 + 2310^2 + 2331^2) - (1000^2 + 2200^2 + 2320^2 + 2332^2)$.

Gražus skaičius

**LIETUVIŲ KALBOS
INSTITUTAS**

skelbia konkursą į humanitarinių mokslų filologijos krypties lietuvių kalbotyros pagrindinę ir neakivaizdinę doktorantūrą.

Išsamesnė informacija apie priėmimo reikalavimus skelbiama interneto svetainėje www.lki.lt ar teikiama tel. (8~5) 263 76 90.

Dokumentai priimami iki lapkričio 8 d. Lietuvių kalbos institute, 156 kab., P. Vileišio g. 5, Vilniuje.

Direktorius

Informacija – antram gyvenimui

Spalio 20 d. *Litekspo* rūmuose prasidėjusioje *Infobalt 2004* parodos lankytojai gali susipažinti su unikaliumi informacijos laikmenų muziejumi, kuris įrengtas UAB *Abakas* stende. Antai 1970 m. naudotas IBM kietasis diskas, kurio talpa 60 MB, o svoris – 32 kg. Tvirtinama, kad už šio disko kainą buvo galima nusipirkti gyvenamą namą. Taip pat eksponuojamas 1985 m. Škotijoje pagamintas kietasis diskas, kurį iš daugybės feritų pagaminti truko pusę metų. Galima išvysti 1960 m. 660 bitų talpos rankų darbo operatyviają atmintį, 1977 m. 300 KB MERAMAT juostinę laikmeną bei kitus eksponatus.

Eksponatai rodo, kaip sparčiai vienos kartos gyvenime keitėsi informacijos saugojimo technologijos, o kartu vis didėjo informacijos vertė valstybės įstaigoms, verslui ir namų vartotojams. Šią parodą taip pat žadama parodyti latviams ir estams.

1997 m. įkurta bendrovė *Abakas* teikė specializuotas informacinių technologijų priežiūros ir konsultacijų paslaugas. Nuo 1999 m. teikia ir duomenų atkūrimo paslaugas. Dabar bendrovė specializuojasi duomenų atkūrimo veikloje, t. y. iš informacijos laikmenų nuskaito duomenis, kurių dėl pažeistos laikmenos ar duomenų struktūros įprastais būdais atkurti nepavyksta. Taip atsitinka sugedus kompiuteriui, dėl programos klaidų ar virusų, pagaliau dėl mechaninių laikmenos pažeidimų. Iš tikro tokie nelaimės, paprastai kreipiamasi į *Abaką* ir dažnai informaciją pavyksta išgelbėti.

Bendrovės darbuotojams įgijus pakankamo profesionalumo, 2003 m. spalį *Abakas* pasirašė bendradarbiavimo sutartį su pasauline duomenų atkūrimo lydere amerikiečių bendrove *Ontrack*. UAB *Abakas* tapo autorizuotas *Ontrack* bendrovės partneris Baltijos šalyse ir Kaliningrado srityje.

Priminsime, kad 1985 m. JAV įkurta *Ontrack* yra didžiausia pasaulyje duomenų atkūrimo bendrovė. Pirmasis jos produktas – *Disk Manager® software* programa, skirta kompiuterių kietojo disko instaliavimui. Šios programinės įrangos parduota daugiau kaip 100 mln. kopijų.

Ontrack padaliniai veikia Didžiojoje Britanijoje, Ispanijoje, Italijoje, Portugalijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Šveicarijoje, Lenkijoje ir Lietuvoje. Šiuose padaliniuose dirba daugiau kaip 500 darbuotojų, iš kurių apie 120 dirba vien duomenų atkūrimo srityje. *Ontrack* sėkmingai atliktų darbų skaičius jau perkopė 150 tūkst., atstatytos informacijos kiekis jau peršoko 1,5 petabaitų. (Priminsime, kad *pet* – tai kartotinio vieneto, 1015 kartų didesnio už sisteminį pavadinimo pirmoji dalis.)

Tame sunkiai įsivaizduojamame informacijos kiekyje *Abako* indėlis apie 3–4 terabaito (t. y. 1012). Tai maždaug 0,5 proc. to, ką atstato *Ontrack* laboratorijos visame pasaulyje. *Ontrack* bendrovės atstovas Baltijos šalims ir Kaliningrado sričiai Laimis Runkevičius siūlo egzotišką dalyką – „pamatyti“ informaciją. Jei vienas bitas užima 0,05x0,062 nm (nanometro), tai būtų galima paskaičiuoti, kokį plotą užimtų visas *Ontrack* darbuotojų atstatytos informacijos kiekis.

Elektroniniu mikroskopu išdindintame vaizde matome kietame diske saugomų duomenų struktūrą,

„Ontrack“ bendrovės atstovas Baltijos šalims ir Kaliningrado sričiai Laimis Runkevičius ir „Abako“ direktorius Paulius Bieris

taip pat ir pažeistų duomenų – dulkių pėdsakus, kurie primena kulku suvarpytą taikinį. Tokie pėdsakai lieka, kai darbas atliekamas nesterilioje aplinkoje. Kompiuterio disko galvutei judant 400 km/h greičiu, galima įsivaizduoti, kiek nedaug reikia, kad diskas būtų sugadintas ir koks tikslumas reikalingas, norint atkurti pažeistas vietas. Suprantama, norint atkurti pažeistus duomenis, būtina speciali įranga, atitinkamos programos, sterili aplinka ir aukštos kvalifikacijos darbuotojai.

Kaip pavyksta perskaityti ištrintus ar, atrodytų, visiškai sugadintus duomenis? Pasak L. Runkevičiaus, domenas turi atmintį, loginė suma 1 ir 0, t. y. įrašyto ir ištrinto baito, vis dėlto nėra lygi 0. Vadinasi, esama principinės galimybės, kad buvusią informaciją pavyks atkurti. Sugeba-

ma atkurti iš visų informacijos laikmenų – juostų, kompaktinių diskų, kompiuterių ir tarnybinių stočių kietųjų diskų, mobiliųjų telefonų atminties, FLASH atminčių, CD, DVD ir kitų laikmenų.

Vis dėlto didžiausią atkuriamos informacijos dalį sudaro kietieji diskai. Tuo nereikia stebėtis, nes nuo 1997 m. kompiuterių kietųjų diskų talpa padidėjo kone 100 kartų – nuo 1,2 iki 120 gigabaitų. Netekus talpesnių laikmenų, informacijos didėja nuostoliai, kurie gali pasiekti didžiulį mastą. Pagaliau laiko veiksnys bendrovei gali turėti lemiamą reikšmę. Priminsime, kad *Abakas* dirba su visomis operacinėmis sistemomis, kuriomis naudojasi ir vartotojai, o didžiausią dalį sudaro *Microsoft*.

Įdomūs statistiniai duomenys. Informacijos praradimo priežastys:

47 proc. praradimų sudaro technikos gedimai, 28 proc. – vartotojų klaidos, 10 proc. – programinės įrangos klaidos, 7 proc. – virusai, 1 proc. – sabotazas, kai dėl tyčinių paskatų duomenys sunaikinami ar pažeidžiami.

Lietuvoje *Abakas* daugiausia duomenų – 59 proc. – atkuria smulkus ir vidutinio verslo įmonėse. Valstybinėse įmonėse – 21 proc., pramonės įmonėse – 14 proc., o namų vartotojams – tik 6 procentus. Smulkios ir vidutinės įmonės daugiau nukentė, nes taupydamos lėšas neretai naudoja pigesnę ir mažiau kokybišką įrangą, mažiau lėšų skiria sistemų priežiūrai.

Namų vartotojai rečiau kreipiasi dėl duomenų atkūrimo, nes šios paslaugos kainuoja (pradinė kaina maždaug 2 tūkst. litų), pagaliau tai ir mūsų vartotojams kol kas mažiau žinomos paslaugos. Pagaliau namuose saugoma gal ir mažiau vertinga informacija. Vis dėlto ir namuose, kompiuterinėje atmintyje, bus saugoma vis daugiau informacijos – nuotraukų, vaizdo siužetų, garso įrašų, diplominių darbų ir rašomų knygų tekstai. Didės ir šios informacijos atkūrimo paslaugų apimtys.

Tarp dabartinių *Abako* klientų yra LR Seimas ir Vyriausybė, Latvijos Respublikos vyriausybė, savival-

dybės, ministerijos, aukštosios mokyklos, tokios įmonės kaip *VP Market*, *Vilniaus vandenys*, *Lietuvos energija*, *Mažeikių nafta*, *Varos Group*, *Electrolux*, pagaliau *Vilniaus bankas*, *Lietuvos draudimas* ir t. t.

Dingus duomenims, į *Abako* priėmimo skyrių galima skambinti bet kuriuo paros metu. Laboratorijoje atliekama gedimo diagnozė ir nustatoma, kiek duomenų atkūrimas kainuos užsakovui. Paskutinis etapas – fizinis duomenų atkūrimas. Informaciją atkūrus, ji saugoma *Abako* dar 14 dienų. Reikalui esant, jei informacijos nepavyksta atstatyti, *Abakas* gali siūsti pažeistas laikmenas į Vokietiją ar Lenkiją, kur veikia stiprios labai gerai įranga ir programomis aprūpintos *Ontrack* laboratorijos.

Kiek saugūs į *Abaką* patenkantys duomenys? Ar nenukenčia jų konfidencialumas? Bendrovės vadovai teigė, kad darbuotojai fiziškai negali pasižiūrėti, su kokia informacija turi reikalų, nes specializuota *Ontrack* įranga automatiškai tikrina ir rūšiuoja bylas į „geras“ ir „blogas“, be to, patikrinti tūkstančius „vordinių“ dokumentų būtų ir fiziškai neįmanoma.

Ontrack specialistai šiandien sugeba atstatyti 76 proc. informacijos pažeidimų, o programines klaidas atkuria 91 proc. atveju. Lietuvoje tie procentai šiek tiek mažesni – kodėl? Priežastis – patys vartotojai. Iš tikro bėdai, jie kreipiasi į specialios patirties neturinčias bendroves, kartais mėgstančias eksperimentuoti ir, mėgindami atstatyti prarastą informaciją, ją negrįžtamai sugadina.

Programinėms klaidoms ištaisyti *Ontrack* turi daugiau kaip 200 įvairių programinių priemonių, kuriomis duomenis dažniausiai pavyksta atkurti. Tačiau jei diskas smarkiai pažeistas mechanškai, tai gali nepadėti jokios priemonės.

Abako darbuotojų paklausėme ir priešingo dalyko: ar galima negrįžtamai sunaikinti informaciją? Pagaliau juk kai kurioms institucijoms tai gali būti būtina. Kaip teigia *Abako* direktorius Paulius Bieris, yra specializuota programinė įranga, kuri gali informaciją panaikinti negrįžtamai. *Ontrack* tokią įrangą kuria, ją perka bankai, draudimo bendrovės ir kitos organizacijos.

Abakas – sparčiai auganti bendrovė, vadinasi, jos paslaugos labai reikalingos, o ateityje jų reikės dar daugiau. Tai rodo gyvenimas.

Gediminas Zemlickas

„Abakas“ bendradarbiavimo metines su bendrove „Ontrack“ pažymėjo spaudos pietumis ir šventiniu tortu; iš kairės – Paulius Bieris, Asta Skomskytė ir Laimis Runkevičius

LIETUVIŲ KALBOS
INSTITUTAS

skelbia konkursą šioms pareigoms:

**Leksikografijos centro vadovo;
Terminologijos centro vadovo.**

Į šias pareigas gali pretenduoti aktyvūs šių sričių mokslininkai, ne vyresni kaip 65 metų, per pastaruosius 5 metus atlikę mokslinių tyrimų, atitinkančių padalinių darbo kryptis.

Konkursui pateikiamų dokumentų sąrašas:

- 1) prašymas Lietuvių kalbos instituto tarybai leisti dalyvauti konkurse;
- 2) mokslinio laipsnio suteikimo dokumento kopija (jei turi – pedagoginio vardo suteikimo dokumento kopija);
- 3) gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymas;
- 4) mokslo darbų sąrašas;
- 5) svarbiausi darbai ar jų kopijos;
- 6) kita informacija.

Dokumentai priimami iki 2004 m. lapkričio 22 d. adresu: Lietuvių kalbos institutas, P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius (156 kab.).

Informacija tel. (8 ~ 5) 263 76 90; el. p. lki@lki.lt; interneto svetainė www.lki.lt

Instituto taryba

Viktoras Alekna apie tai, kaip buvo kuriama valstybė (4)

Pradžia Nr. 3, 4, 8.

Lietuviškos spaudos veteranas, Lietuvos rašytojų sąjungos ir Lietuvos žurnalistų draugijos narys Viktoras ALEKNA, kurį drįstame pavadinti ir reikliu *Mokslo Lietuvos* bičiuliu, toliau mums primena ir aktualina 1918–1924 m. ir vėlesnių metų įvykius, kurie jam pačiam tebėra gyvi, daugeliu atveju ir pamokantys. Ar bus pamokantys mums, tai jau priklausys, ko gero, ne nuo V. Alekno ir ne nuo mūsų. Tačiau prisimindami Mykolo Krupavičiaus ir jo bendraminčių atliktą Lietuvos žemės ūkio reformą, kaip labai sėkmingą, mintyse nejučia lyginame su dabar vykstančiomis ir nevykstančiomis reformomis.

Vincas Krėvė – Klaipėdos sukilimo organizatorius

Per paskutinį pokalbį kalbėjome, kad 1924 m. rugpjūtį steigiant Tautininkų sąjungą pirmininku išrenkamas visai ne Antanas Smetona, o Vincas Mickevičius-Krėvė.

Mokytojaudamas Baku, Azerbaidžane, jis priklausė eserų partijai, bet Lietuvoje tapo vienu didžiausių Šaulių sąjungos organizatorių. Kai Vladas Putvinskis įsteigė Šaulių sąjungą, V. Krėvė buvo išrinktas tos organizacijos pirmininku. Tokio buvo karšto būdo. Būtent jis 1923 m. organizavo Klaipėdoje sukilimą.

Ar ne Jonas Budrys (iki 1923 m. – Polovinskis), Steponas Darius ir kiti Lietuvos karininkai buvo svarbiausi organizatoriai?

V. Krėvė veikė labai įdomiai. Pirmiausia reikėjo patraukti į tą reikalingą šaulius, kad eitų į sukilimą, nes pačių lietuvių Klaipėdos krašte buvo ne tiek jau daug. Tuo metu Klaipėdą ir Klaipėdos kraštą laikinai administravo Prancūzija. Pagaliau kokiais ginklais kovoti tiems lietuviams, jei neturi šautuvų? Kas tuo rūpinosi? Vincas Krėvė. Jis ėjo pas kunigą Juozą Vailokaitį, milijonierių bankinin-

ką, ir šis jam duoda keliolika tūkstančių dolerių. Tačiau dolerius dar reikia paversti ginklais. V. Krėvė vyksta į Berlyną, susitinka su gana aukštu vokiečių pareigūnu. Šis V. Krėvei parūpina vagoną šautuvų. Nesunku suprasti, kodėl vokiečiai padeda Lietuvai.

Tuo metu į Klaipėdą ir Klaipėdos kraštą nedviprasmiškai pretenduoja Lenkija, kuri visą laiką su prancūzais labai gerai sutaria. Todėl vokiečiai ir duoda lietuviams, tiksliau Šaulių sąjungos pirmininkui V. Krėvei, ginklų: girdi, apginkluokite šaulius ir traukite į Klaipėdą. Tai štai V. Krėvė ir parsiveža tuos šautuvus, apginkluoja šaulius, ir jie traukia į Klaipėdą. Prasideda Klaipėdos sukilimas ir Klaipėdos išvadavimas.

Šiandien pasakytume: suveikė Lietuvos ir Vokietijos slaptosios tarnybos. Bet ar taip teigdami nesupaprastinsime to meto įvykių?

Sunku pasakyti. Juk net ir toks lenkiškos orientacijos dvarininkas kaip Vladas Putvinskis iš mažens net nemokėjo lietuviškai, bet 1919–1920 m. jis jau tikras Lietuvos patriotas. Iš Baku vos parsiradęs V. Krėvė įstojo į Šaulių sąjungą ir greitai pradėjo jai vadovauti.

Tačiau visuose tuose labai svarbiuose procesuose M. Krupavičiaus nėra? Su Klaipėda jo susieti nepavyks?

Nepavyks, nes tuo metu jis kaip žemės ūkio ministras rūpinasi žemės reformos reikalais. Beje, ir to meto Lietuvos vyriausybė Klaipėdos krašto problemai skyrė ne itin daug dėmesio. A. Stulginskis tuo metu buvo Lietuvos prezidentas. Jis buvo gana lėto būdo žmogus. Kiek daugiau dėmesio Klaipėdai skyrė Krašto apsaugos ministerija, bet ministrai keitėsi, ir pasibaigusios kovos su lenkais ministerijai vis dar atrodė labai aktualios. Lietuvos pietinė siena atrodė svarbiausia.

Nerimo tik lenkai

Pone Viktorai, ar galėtume pasakyti, kad 1922–1923 m. nepriklausomyje Lietuvoje jau vyksta darnus vyriausybės darbas: yra kas rūpinasi Klaipėdos krašto sugrąžinimo Lietuvai reikalais, M. Krupavičius sėkmingai

vadovauja pradėjusiai žemės ūkio reformai, žodžiu, dirbamas normalus valstybės statybos darbas.

Matote, to meto vyriausybė Klaipėdos kraštui labai daug dėmesio neteikė. Prezidentas A. Stulginskis buvo gana lėtas žmogus. Klaipėdos krašto vaduotojams kiek daugiau padėjo Krašto apsaugos ministerija, bet ministrai keitėsi, padėtis buvo gana neaiški. Pasibaigusios kovos su lenkais jiems buvo vis dar labai aktualios, nes su Lenkija pietinė Lietuvos siena vis dar nebuvo tvirtai nubrėžta. 1921–1922 m. ties Širvintomis nesibaigė vietinio pobūdžio susidūrimai su lenkais. Derybos politiniais reikalais su Lenkija, taip pat dalyvaujant ir prancūzams, vyko, bet kartu lenkai buvo labai aktyvūs kelti sumaištį. Kad ir Avižonių kaimas Širvintų rajone, kur man jau po Antrojo pasaulinio karo, sugrįžus iš lagerio, teko gyventi daugiau kaip 20 metų. Kadangi domėjausi šio krašto istorija, rinkau medžiagą, tai man tie dalykai šiek tiek žinomi. Avižonių kaime buvo įsisteigusi kažkokia lenkų partizanų „kompanija“, ir tie lenkai vis puldavo Širvintas, kurios buvo už 6 ar 7 kilometrų. Širvintose stovėjo lietuvių kariuomenė, tad vieni kitus puldinėdavo. Visa tai vyko dar 1922 metais.

Mano ankstesniame pokalbyje prisimintas Povilas Zimkus Vileikiškioje ir Musninkuose taip pat patirdavo lenkų puolimus. Sutarčių ar susitarimų lenkai nesilaikydavo. J. Pilsudskiui ir L. Želigovskiui knietėjo užimti visą Lietuvą, nes visi J. Pilsudskio dvarai buvo ne Lenkijoje, o Lietuvoje. Pats gimęs Zulove, o seserys dvarus turėjo ties Plunge. Beje, 1941 m. sovietai išvežė J. Pilsudskio seseris. Dvarininkėliai buvo už lenkus, jie agitavo prieš Lietuvą ne tik Širvintose, bet ir Ukmergėje bei dar toliau į Lietuvos gilumą. Tų dvarininkų Lietuvoje buvo nemažai, ne visa žemė iš jų buvo atimta. Dar jie laikėsi ir kojo su lietuviams.

Bjaurus istorijos laikotarpis? Jei apskritai istorijai dera tokie emociški apibūdinimai.

Laikotarpis pragariškai bjaurus. Vyko kova. Iš rytų atėjo bolševikai, iš vakarų ir pietų lenkai, pradėjo

reikšti pretenzijas į Nemuną iki Klaipėdos. Tiesa, vokiečiai jau neturėjo įtakos, nes Pirmojo pasaulinio karo metu sąjungininkų buvo nugalėti, silpni po 1919 m. pasirašytos Versalio taikos sutarties. Bermontininkai jau 1919 m. pabaigoje buvo išsikraustę.

M. Krupavičiaus veiklos motyvai

Rūpi suprasti tuo metu M. Krupavičiaus veiklos motyvus. Kas yra jo veiklos variklis inicijuojant ir vykdant žemės ūkio reformą Lietuvoje?

Jo paties dvasia. Supratimas, kad krikščionių demokratų partija, kurios narys jis buvo, privalo daryti žemės ūkio reformą. Buvo jau 35-erių metų sulaukęs žmogus, savyje jaučiantis visą dvasinį stiprumą, kai atsiskleidė jo didelio proto geriausias savybės. Pagaliau juk pats M. Krupavičius su jokiais žemės valdomis nesusijęs, šeimos neturėjo. Grynai dvasinis veikimas.

Materijos pančių nevaržomas idealistas. Ko gero, jo veiklos motyvo šerdis vis ta pati popiežiaus Leono XIII enciklikos „Rerum novarum“ nuostatos, kurioms skyrė nemažai vietos anksčiau mūsų pokalbių metu. Socialinė Katalikų bažnyčios politika to meto Lietuvoje buvo vykdoma „Rerum novarum“ dvasia. Jei su šiuo teiginiu sutiksite, tai iškart priešingas klausimas: ne jau Lenkijos katalikų bažnyčia tai „Rerum novarum“ enciklikos dvasiai priešinosi, socialiniame gyvenime vykdė visai kitą politiką? Klausiu dėl to, kad Lenkijoje tokios radiklios žemės ūkio reformos kaip Lietuvoje nebuvo, ten iš dvarininkų žemė nebuvo atimtinėjama.

Taip, Lietuvos Seimas nutarė dvarininkui palikti tik 80 ha, o visą kitą žemę išdalinti bežemiams, mažžemiams ir savanoriams – Nepriklausomybės kūrėjams ir gynėjams. Taip buvo nutarta jau 1918 m. lapkričio 20 d. Šitokia socialinė žemės pertvarka, tęsiant enciklikos *Rerum no-*

Kunigas M. Krupavičius – Kalvarijos dekanato dekanas

varum nurodymus katalikams, nuosekliausiai buvo pradėta vykdyti Lietuvoje, niekur kitur, net ir katalikiškose valstybėse, tokia žemės nuosavybės pertvarka nebuvo vykdoma. Ir ta žemės pertvarka kaip tik sustiprino lietuvių tautos tautinį sąmonėjimą ir kultūrinį augimą bei stiprėjimą.

Kai Lietuvoje vyko valstybės prezidento rinkimai, kilo klausimas, kurį rinkti – M. Krupavičių, A. Stulginskį ar J. Staugaitį? Prezidentą rinko Seimas, o A. Smetona net nebuvo išrinktas į Seimą. O M. Krupavičius tuo metu Seime buvo labai aktyvus Krikščionių demokratų frakcijoje. Seimo pirmininku taip pat buvo šios partijos narys J. Staugaitis. Kaip prisimename, jis iš Seinų parsivežė į Vilnių M. Krupavičių, taip ir neleidęs jam vykdyti vyskupo Antano Karoso paskyrimą.

Prezidentu nenorėjo būti

M. Krupavičius turėjo visus duomenis tapti pirmuoju valstybės asmeniu, bet netapo. Kodėl?

M. Krupavičius į aukštus postus nesiveržė. Jis suprato, kad būdamas aukštame poste turės sėdėti kabinate, o jam rūpėjo visur pačiam dalyvauti. Kai trise susirinkę svarstė, kuriam tapti valstybės prezidentu, M. Krupavičius atsisakė. Pribrendus reikalui vykdyti žemės reformą, A. Stulginskis pradėjo abejoti tokios skubos tikslingumu. M. Krupavičiui atrodė, kad reikia vykdyti kuo greičiau. Tada A. Stulginskis ir pasiūlė M. Krupavičiui būti žemės ūkio ministru bei imtis reformos.

Kiek iš tos žemės reformos laimėjo Lietuva?

Laimėjo labai daug. M. Krupavičius žemės reformą vykdė labai intensyviai, jau 1924–1925 m. pusė milijono hektarų buvo išdalyta būsimiems šalies ūkininkams. Jei ne ši M. Krupavičiaus atliktoji žemės reforma, ir man apie jokių mokslus nebūtų tekę svajoti. Todėl man asmeniškai M. Krupavičiaus asmenybė – lyg savotiškas simbolis. Ir tokių žmonių kaip aš Lietuvoje buvo ne vienas, o šimtai tūkstančių.

Lietuvos prezidentas A. Stulginskis buvo gana skeptiškai nusiteikęs dėl tos reformos. 1924 m. įvyko tokia įdomi istorija. Žemės ūkio ministras M. Krupavičius pavasarį į Suvalkiją vežasi A. Stulginskį, nori parodyti, kaip kuriasi naujakuriai. Žmonės aria laukus, dirba. Viename lauke mato

Pirmoji Lietuvos Valstybės Taryba, 1918 m. vasario 16 d. pasirašiusi Nepriklausomybės Aktą. Sėdi (iš kairės): Jonas Vileišis, dr. Jurgis Šaulys, kun. Justinas Staugaitis, Stanislovas Narutavičius, dr. Jonas Basanavičius, Antanas Smetona, kun. Kazimieras Šaulys, Steponas Kairys, Jonas Smilgevičius; stovi: Kazimieras Bizauskas, Jonas Vailokaitis, Donatas Malinauskas, kun. Vladas Mironas, Mykolas Biržiška, kun. Alfonsas Petrulis, Saliamonas Banaitis, Petras Klimas, Aleksandras Stulginskis, Jokūbas Šernas ir Pranas Dovydaitis

dirbančius vyrą su moterimi. A. Stulginskis ir M. Krupavičius prieina (kartu buvo ir dar vienas asmuo, ar tik ne M. Krupavičiaus padėjėjas Bernardas Žukauskas), pasisako, kas esą. Tą vyrą su žmona puolė ant kelių bučiuoti jiems kojas ir rankas už tai, kad Lietuvos valdžia jiems davė žemės. Štai šitaip žmonės sutiko reformą.

Nuvažiuoja nakvynės į Marijampolę pas savo motiną ir seseris. Kaip prezidentas ir ministras nakvoja? Ant grindų pasitiesia šiaudų ir sugula nakčiai. Koks nepaprastas paprastumas!

Tai štai koks buvo Lietuvos valstybės kūrimas. Reikia tą istoriją prisiminti, kad suvoktume tikrąjį valstybingumą ir nepriklausomybės kainą, tikrąjį mastelį, tada įvertinsime, ką šiandien turime. Tik bijau, kad nedraugiškai nusiteikusiems į rankas neįduotume dar vieno preteksto pasišaipyti: anokia čia ir valstybė, jei jos prezidentas su ministrais miega ant šiaudų kūlio. „Swinska Lūva“.

Ne „swinska“, ne kiaušiška Lietuva. Kai 1919 m. Raseiniuose buvo kuriama Lietuva, vietiniai lenkučiai, kurie taip pat buvo stiprūs, dvarponiai, lenkuojantys elementai ir nemažai miestiečių juokėsi ir tyčiojosi iš Lietuvos Tarybos: *Ta ryba so smetana – Ta žuvis su grietine*. Mat Tarybos pirmininkas buvo A. Smetona. Lenkams Lietuva buvo muzikų kraštas, ir tiek. Nepripažino lietuvių valstybingumo siekių.

Karta nuo žagrės kilo kurt valstybės

Iš tiesų lenkai nedaug klydo, nes visa lietuvių inteligentija buvo pirmoji karta nuo žagrės. Retas kuris to meto inteligentas vaikystėje neganė bandos, o studijų metais per atostogas kone kiekvienas studentas dirbo ūkio darbus kartu su tėvais ir broliais. Visa mūsų inteligentija atėjo nuo žagrės.

Visa didžioji dauguma bajorų ir dvarininkų buvo sulenkėjusi, lietuvių patriotų tarp jų buvo tik vienas kitas. Sakysime, Stanislovas Narutavičius buvo išrinktas į Lietuvos Tarybą: jis buvo dvarininkas ir net lietuviškai nemokėjo. Jo brolis Gabrielius Narutavičius (Gabriel Narutowicz) – pirmasis Lenkijos Respublikos prezidentas, išrinktas 1922 m. gruodį. Deja, po savaitės fanatiko endeko buvo nužudytas. Lenkijos to meto užsienio reikalų ministras taip pat buvo iš Lietuvos kilęs žmogus, lietuvių mokytojo sūnus. Tą mokytoją, panašiai kaip M. Krupavičius, buvo nukeltas mokyti į Lenkiją, ten sulenkėjo, o jo sūnus jau buvo „lenkas“.

Tiek tas mokytojas, tiek Gabrielius Narutavičius galėjo pasitarnauti ne Lenkijai, bet Lietuvai.

Žinoma, galėjo, kaip ir daugelis kitų nuo savo tautos kamieno atitrūkusių žmonių.

Didelis stebuklas, kad Lietuva 1918 m. sunkiausiomis sąlygomis sugebėjo atkurti nepriklausomą valstybę, ją apginti.

Iš tikrųjų tai buvo stebuklas. Juk tauta buvo visiškai sunykusi – muzikų tauta atėjo kurti valstybę. Kas buvo A. Smetona – Lietuvos Tarybos pirmininkas. Jo tėvas turėjo mažą 6–7 ha žemės ūkį. Paprastas muzikėlis. Panašūs buvo ir kiti tos būsimos nepriklausomos Lietuvos valstybės kūrėjai.

1915 m. 300 tūkst. Lietuvos gyventojų pasitraukė į Rusiją, tarp jų, aišku, ir visi rusų valdininkai, su gimnazijomis buvo išvežti visi moksleiviai. Tos gimnazijos buvo rusiškos, bet jose mokėsi ir lietuvių. Tada jie ir susitelkė Voroneže, taip pat ir kai kuriuose kituose Rusijos miestuose. *Pavojaus akimirka, ypač kai fronte*

su vokiečiais rusams pradėjo nesisekti, carinė valdžia kiek atleido „varžtus“, daug lengvatų gavo Rusijos imperijos tautinės mažumos, taip pat ir lietuviai. Nemaži nuopelnai čia priklausė Rusijos švietimo viceministrui Martynui Yčui, kuris sugebėjo pasiekti lietuviams didelių lengvatų. Aukščiausio rango pareigūnas, koks iš lietuvių tik buvo carinės imperijos valdžios struktūrose.

Pirmojo pasaulinio karo metais vidaus politikos srityje buvo leista gana daug savarankiškumo, kuriuo lietuviai pasinaudojo. Caro Nikolajaus II duklė Tatjana labai rūpinosi pabėgėliais iš Lietuvos, teikė lėšų. Labai svarbu, kad Rusijoje Pirmojo pasaulinio karo metais atsidūrę lietuviai inteligentai toje didžiulėje erdvėje neišsisklaidė, neištirpo, bet susitelkė, pajuto savo galimybes, o svarbiausia – suvokė, kad reikia grįžti į Lietuvą ir imtis atkurti Lietuvos valstybingumą. Jiems pasisekė.

O Lietuvai pasisekė, kad nepriklausomybę atkūrusios valstybės realia

vikaru. Bet vikarą prižiūrėjo Garliavos policija.

Prižiūrėjo tik vikarą ar visus?

Tik šį asmenį. Po to, kai M. Krupavičius A. Smetonai nepadavė rankos Palangoje per ateitininkų suvažiavimą 1927 m. liepos 15–20 d., visi pamatė, kokie jie dideli priešai. Iš tikrųjų tokie ir buvo. M. Krupavičius buvo A. Smetonos priešas dėl jo veiklos. Juk 1926 m. perversmo vykdytojais, su A. Smetona priešakyje, tuojau pat žadėjo rengti naujus Seimo rinkimus. Tačiau A. Smetona nesukubėjo skelbti rinkimų, o Seimą palaido 1927 m. balandį.

Bijojo dar sykį pralaimėti rinkimus?

A. Smetona žinojo, kad tautininkai daugumos nelaimės, kaip niekada jos neturėjo. 1926 m. kažkaip netikėtai tautininkai per rinkimus sugebėjo į Seimą „prastumti“ tris atstovus, o iki tol Seime savo atstovų neturėjo. Krikščionys demokratai, socialdemokratai ir valstiečiai liaudininkai vėl būtų „susišlavę“ visas vietas. Todėl A. Smetona ne tik neskyrė

Vytauto klubą, M. Krupavičius į mūsų šventes atvažiuodavo iš Veiverių ir Kalvarijos.

Oratorius iš Dievo malonės

Kaip atrodė M. Krupavičius?

Ūgio buvo nedidelio, bet petingas vyras. Balsas – sodrus baritonas, gana kietas. O pamokslus, prakalbas sakydavo tokias, kad kito tokio kalbėtojo Lietuvoje nėra buvę. Kalbėdavo ne vien teologinėmis temomis. Buvome prisiminę jo garsiąją prakalbą Voroneže, kviečiant lietuvių dalyvauti rinkimuose į Rusijos valstybės dūmą. Prieš Steigiamąjį Seimą Kaune socialdemokratų susirinkime buvo sušaukęs Kazys Grinius. M. Krupavičius paprašė žodžio, žmones nuramino, įtikino, kad būtent jo reikia klausyti.

Jums asmeniškai darė įspūdį jo kalbos?

Man taip pat darė, kur yra tekę klausytis. Kur M. Krupavičius kalbė-

Stasio Lozoraičio premijos laureatą Viktorą Alekną sveikina prof. Vytautas Landsbergis ir televizijos žurnalistė Nijolė Angelė Baužytė

ūkine politiką ėmė vykdyti būtent M. Krupavičius. Jo žemės reforma padėjo jaunai valstybei užsitikrinti svarbius ekonominius veikimo svertus. M. Krupavičius buvo vienas svarbiausių ūkininkų Lietuvos kūrime ideologų ir praktinių tos politikos vykdytojų. Tik gaila, kad jis nepanoro siekti dar aukščiau. Turėdama tokį prezidentą, Lietuvos valstybė būtų pasiekusi dar didesnių aukštumų. Ar Jūs taip nemanote?

M. Krupavičius visada siekė konkreto darbo, o būdamas žemės ūkio ministru tą konkretų darbą ir dirbo, vykdydamas žemės ūkio reformą. Iki pabaigos tos reformos nebuvo baigęs, kai 1926 m. birželį buvo sudaryta nauja Kazio Griniaus vyriausybė. Žemės reforma buvo pradėta lėtinti. Dar daug kas nebuvo padaryta. Gruodį įvyko valstybės perversmas, į valdžią atėjo Antanas Smetona. Krikščionys demokratai neteko galios ir negalėjo baigti pradėtų reformų.

Po mokslų Paryžiuje – į Garliavos vikarus

Kada Jūs pirmą kartą pamatėte M. Krupavičių?

Pamačiau 1934 m., man tada buvo 19 metų. Kai prezidentu tapo A. Smetona, M. Krupavičius savo pradėtą politiką žemės ūkio srityje dar tęsė, bet ją jau, galima sakyti, prižiūrėjo A. Smetona. Tada M. Krupavičius išvažiavo į Prancūziją ir porą metų studijavo aukštojoje mokykloje. Grįžęs buvo paskirtas Garliavos

rinkimų, bet 1928 m. net pakeitė Lietuvos Respublikos Konstituciją, be to, pakeitė ne įstatymo numatyta tvarka. Mat Konstituciją keisti galėjo tik Seimas arba pagal kanceliariinį projektą tik kartu su premjeru Augustinu Voldemaru.

Autokratinis režimas mėgino ištvirtinti vis stipriau.

Artėjo nauji prezidento rinkimai, nes kadencijos laikas artėjo prie pabaigos. Konstitucijoje buvo numatyta prezidentą rinkti 7 metams. Tačiau dabar prezidento rinkimai jau turėjo būti ne Seimo teisė, o specialios tarybos, į kurią turėjo būti surinkti tam tikslui asmenys, teisė.

Tai štai jei prisimintume tą politinę padėtį, tai suprasime, kodėl M. Krupavičius buvo paskirtas Garliavos vikaru ir dar policininko priežiūroje. Po metų M. Krupavičius pakviečiamas profesoriumi į Vilkaviškio kunigų seminariją. Bet ir ten M. Krupavičius bodisi, nes jam įdomu būti tarp žmonių, bendrauti su žmonėmis, todėl ir sutiko būti skiriamas Veiverių parapijos klebonu.

Gal klebono vieta pelningesnė už profesoriaus?

Gal ir pelningesnė, bet M. Krupavičius tuojau pat pradėjo dideles statybas: pertvarkė bažnyčią, pastatė kleboniją. Po dvejų metų paskiriamas į Kalvarijos dekanatą dekanu. Ten taip pat daro didelius pertvarkymus, taip pat ir ūkiškus. Klebonu buvo iki pat 1940 metų pabaigos.

Tai štai man studijuojant Vytauto Didžiojo universitete ir įstojus į

jo, ar pamokslą sakė, visiems darė labai didelį įspūdį. Atvažiuavęs į Vytauto klubo renginius ilgų prakalbų nesakydavo, bet buvo aiškiai matyti, kad tai ypatingas kalbėtojas. Tarp Lietuvos profesorių nei Vytauto Didžiojo universitete, nei kada vėliau tokio oratoriaus man neteko klausytis: tai Dievo dovana.

Kas dabar Lietuvoje gerai kalba? Gerą mintį pakišti daug kas sugeba, bet tai dar nėra puikaus oratoriaus požymis.

Politikai oratoriniai sugebėjimai labai svarbu?

Ne viską lemia oratoriniai sugebėjimai: A. Stulginskis buvo nekoks oratorius, o prezidentu jį rinko. Sąžiningai ėjo jam patikėtas prezidento pareigas. Tik vieną kartą tebuvo nuvažiuavęs į užsienį, visą laiką dirbo Lietuvoje.

Klaida klaidai nelygu

Tie mūsų inteligentai kilę nuo žemės, bet jau baigę universitetus vis dėlto dar buvo ir gana aukštos moralės piliečiai. Į didesnius korupcijos ar kitokius skandalus nedaugelis įsivėlė.

Pasitaikydavo padaryti klaidų. Štai Juozas Purickis, vienu metu užsienio reikalų ministru (taip pat labai geram kalbėtojui) pristatytas kaltinimas, pareigūnas atleistas iš pareigų ir net trumpam pasodintas į kalėjimą. Jis buvo padaręs klaidą. Apkaltintas buvo ir Vytautas Petrulis, lito „tėvas“. Jis 1925 m. taip pat pada-

re kažkokią finansinę klaidą. Taigi klaidų padaryti pasitaikydavo, tačiau buvo sunku įžiūrėti, kad tai savanaudiška vagystė.

Dabar, deja, labai daugelio mūsų aukštųjų pareigūnų, net politikų, veiklos savanaudiškumas matomas net ir paprastiems žmonėms. Tarkime, tarpukario milijonierius Jonas Vailokaitis. Jis savo veiklą pradėjo dar caro laikais, kūrė vis naujas įmones. Jo brolis Juozas Vailokaitis – kunigas, nepaprastai gabus finansininkas. Atsikūrusios Lietuvos laikais buvo bene vieni turtingiausių žmonių. Vailokaičiams priklausė bankas, Maisto fabrikas, plytinė Palemone, aukščiausias 6 aukštų Kaune pastatytas namas (neišlikęs, 1944 m. susprogdintas vokiečių).

Mūsų laikais moralė sovietiška. Man buvo įdomu stebėti, kaip sovietiniai žmonės kūrė naują Lietuvą. Kai 1990 m. susirinko Seimas, visos kalbos buvo spausdinamos laikraščiuose, ir aš jas įdėmiai sekiau. Stebėjau, kaip viskas daroma aukštyn kojom. Kad ir turto paėmimas: turtas buvo tiesiog grobiamas, o ne dalinamas. Ir niekas netrukdo to daryti. Iki šiol niekas netrukdo. Valstybėje šimtai kontrolierių, bet kontrolės nėra. O prieš karą valstybės kontrolierių buvo labai svarbi figūra.

Maža tauta kūrė valstybę iš idealistinių pozicijų

Tenka sutikti, kad moralė, padorumas, nesavanaudiškumas, tautiškumas ir kitos XX a. būdingos sąvokos XXI a. pradžioje, globalizacijos laikais, atrodo gana bejėgiškai. Liberalių nuostatų atstovų požiūriu, į tokius „keistumus“ reikia žiūrėti atlaidžiai.

Maža tauta XX a. kūrė valstybę iš idealistinių pozicijų. Jau ir tada pasaulyje buvo daug kapitalistinio agresyvumo. Juk tokioje valstybėje kaip Prancūzija, praėjus daugiau kaip 200 metų nuo jos revoliucijos, viešpatuoja liberalizmas, maža ką bendra turintis su krikščioniškąja dvasia ir vertybėmis. Anglijoje, JAV svarbiausias kapitalas yra žydų rankose. Tokiai valstybei kaip Lietuva pakilti labai sunku, nes 50 okupacijos metų sugriovė dvasinį žmonių gyvenimą. Štai rašau Raseinių gimnazijos istoriją. 1948 m. toje gimnazijoje dar nebuvo komjaunimo organizacijos. Nebuvo nė vieno mokytojo komjaunuolio.

Tačiau dar prieš Antrąjį pasaulinį karą ir toje pačioje Raseinių gimnazijoje mokytojai šlubčiojo kaire koja. Jūs pats tai tvirtinote per ankstesnį mūsų pokalbį.

Iš tiesų, kai buvo įkurta Raseinių gimnazija, mokytojai buvo beveik visi kairiuoliai. Tačiau 1928 m. į Raseinių gimnaziją atėjo tautininkas Motiejus Miškinis, 1930 m. – taip pat tautininkas Pranas Gipiškis. Visi direktoriai buvo net labai griežti tautininkai. Jei anksčiau ir buvo kairuolių, tai vėliau jie jau nelabai pasireikšdavo. Mat kairuoliai neturėjo aukštojo išsilavinimo, jei ir buvo koks nors užsilikęs, tai tyliai sau lindėjo. Šalyje pradėjo dominuoti Jaunoji Lietuva. Iš to sambūrio atėjo naujų žmonių – mokyklų direktorių, net ministrų. Augo visai naujas gyvenimas. Būtent iš tos naujos aplinkos žmonių susidarė 1941 m. birželio mėnesį Laikinoji vyriausybė. Tai jau buvo tautiškos krypties žmonės. 1941 m. vasarą jau ir nacionalistai steigė savo organizaciją ir norėjo nuversti Laikinąją vyriausybę. Po pusės metų vokiečiai uždarė tą organizaciją, nes vokiečiams reikėjo visai ko kito.

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Pasiskolinti terminai kelia mažiau idėjų. Tačiau ir be jų neišsiversime

Spalio pradžioje Vilniuje, Lietuvių kalbos institute, dvi dienas vyko tarptautinis terminologijos seminaras *Estijos, Latvijos ir Lietuvos terminologijos problemos ir uždaviniai Europos Sąjungoje*. Seminare aptartos svarbiausios ir aktualiausios problemos, kylančios mūsų terminologams, Baltijos valstybėms įstojus į Europos Sąjungą. Susipažinta su pasaulinių terminologijos organizacijų veikla, terminologijos tendencijomis pasaulyje ir Europoje, pasidalyta terminologijos darbo patirtimi.

Be Baltijos valstybių seminare taip pat dalyvavo Vengrijos, Austrijos ir Rusijos terminologijos srityje dirbantys mokslininkai. **Mokslo Lietuva** pakalbino svečių iš Maskvos terminologams gerai žinomą šios srities teoretiką dr. Sergejų ŠELOVĄ. Jis yra Rusijos mokslų akademijos Mokslo terminologijos komiteto vyriausiasis mokslo darbuotojas, Rusų humanitarinio mokslo fondo Filologijos ir menotyros skyriaus vedėjas.

Kad neliktume nuošalėje

Sergejau Dmitrijevičiau, malonu renginyje matyti Jus, svečių iš Maskvos. Kaip apibūdintumėte šio terminologijos problemoms skirtą seminarą reikšmę?

Konferencijos tema – *Estijos, Latvijos ir Lietuvos terminologijos problemos ir uždaviniai Europos Sąjungoje* lyg ir nelabai pateisina mano dalyvavimą, bet vis dėlto aš esu čia. Organizatoriai ir dalyviai man buvo labai dėmesingi, dėl to esu jiems dėkingas.

Norėčiau atkreipti dėmesį į du šio renginio momentus. Ši konferencija (man regis, seminaras jau peraugo savo pradinį sumanymą, ir ji galima vadinti mokslinė konferencija) rodo vis didesnę kooperacijos ir didėjančių kontaktų poreikį, pirmiausia tarp Baltijos šalių regiono terminologų, bet ne tik tarp jų. Mes nuolat girdime, kad stinga lėšų tiems ar kitiems projektams, tačiau net ir šioje konferencijoje įsitikinome, kad kai kurie panašūs projektai atliekami kaimyninėse šalyse, taip pat ir Baltijos, o jų vykdytojai apie vieni kitų darbus nieko nežino.

Antras momentas tiesiogiai atspindi šios konferencijos pavadinime. Baltijos šalys yra Europos Sąjungos narės, vadinasi, mokslo imliose technologijose privalo atitikti tam tikrus reikalavimus ir standartus. Todėl ir ši konferencija svarbi Baltijos valstybėms siekiant terminologijos mokslo ir praktinės veiklos baruose įsitvirtinti Europos Sąjungoje.

Kuo šis reiškinys gali būti įdomus Rusijos Federacijai, kuriai Jūs, kaip maskvietis, priklausote?

Pirmiausia man, kaip Rusijos mokslo atstovui, įdomu,

Profesorius Sergejus Šelovas

kuo užsiima mano Baltijos šalių kolegos. Be to, visai nemanau, kad Baltijos šalims tapus ES narėmis, šis faktas jau pats savaime labai nutolina Rusiją nuo visiems svarbių mokslo problemų. Mes visi kartu galime puikiai dirbti, vieni kitus stimuliuodami ir praturtindami naujomis idėjomis.

Ar liksime tik svetimų terminų naudotojais

Ar vienodoje padėtyje šiandien yra didelių ir mažų šalių terminologija?

Toli gražu ne vienodoje. Kai dar buvau studentas, teko vykti atlikti praktiką į Dagestaną, kur šiek tiek tyrinėjau kai kurias šios šalies kalbas. Dalis tų kalbų jau tada teturėjo tik po keliolika atstovų, nes tai mirštančios kalbos. Tose kalbose nebuvo jokios mokslinės terminijos, apskritai jomis šnekėję žmonės neturėjo ir savo rašto. Nėra ko stebėtis, kad būtent iš rusų kalbos tų tautelių atstovai pradėjo įsisavinti ir įvairių mokslų terminus.

Aukštesnės kultūros tautos įtaka kitai žemesnės kultūros tautai. Tačiau Baltijos šalyse padėtis, matyt, buvo kitokia.

Baltijos šalys jau nuo seno turėjo labai turtingą kultūrą ir mokslo tradiciją, kuri siejosi su Vakarų Europos šalimis, taip pat ir su Rusija. Suprantama, kad Baltijos šalių tautos turėjo patirties naudotis, pavyzdžiui, vokiečių moksliniu aparatu ir

terminologija, kita vertus, joms buvo prieinami ir rusų autorių tos srities laimėjimai. Todėl abi šios kryptys turėtų būti vienodai objektyviai analizuojamos, orientuojantis tiek į Vakarus, tiek į Rytus.

Ar būdamos lyg ir jungiamąja grandimi tarp Vakarų ir Rytų Europos, Baltijos tautos tebuvo ir tebėra tik tų dviejų Europos dalių terminijos naudotojos? O gal į bendrą taupyklę įneša ir savo indėlį?

Esu tikras, kad tai jau pavienės asmenybės ir viso mokslinio kolektyvo reikalas – teikti pasaulio mokslui Nobelio premijos laureatus, įgyti tarptautinį pripažinimą, autoritetą ir panašiai. Tai visai nepriklauso nuo kalbos skirtumo, ar net tautos dydžio, bet priklauso nuo visai kitų reiškinų. Šia prasme Lietuvos, Latvijos ir Estijos mokslininkai yra tokioje pačioje padėtyje kaip ir rusų, vokiečių ar prancūzų autoriai.

Apie ekspansiją

Tačiau tenka pripažinti, kad jei seniau rusų kalbos, taigi ir rusiškos terminijos, įtaka lietuvių kalbai buvo labai akivaizdi, tai dabar tą pačią ekspansiją patiriame iš anglų kalbos.

Tokios konferencijos patirtis kaip tik ir padeda aptarti šias problemas, kad politinių orientyrų pokyčiai ir sukrėtimai moksle, taip pat ir mokslinėje terminijoje nesukeltų nereikalingo nacionalizmo. Tam mes

šįandien čia ir susirinkome. Manau, kad Baltijos valstybių mokslininkai lengva ranka neturėtų skubėti atsakyti to pozityvaus įdirbio, kuris buvo pasiektas kad ir tarybiniais metais, nepriklausomai nuo to, ką šių šalių mokslininkai mano apie praeitį. Vien dėl politinių motyvų nėra jokio reikalo atsakyti tų mokslinių teorijų ir darbų, kurie šiandien tęsiami Rusijoje.

Kalbėdamas apie anglų kalbos ir terminijos ekspansijos neigiamus padarinius, turiu mintyje ne vien tai, kad mūsų kalba „kolonizuojama“. Juk tas pats angliškas terminas kitoje kalboje ne visada reiškia tą patį, jo semantinis laukas gali būti siauresnis. Tada kitai prasmei išreikšti tenka kurti antrą ar net trečią terminą. Tai jau nepatogumas.

Pats savaime skolinys iš kitos kalbos nelemia kitakalbės „kolonizacijos“. Šia prasme galima kalbėti apie įvairius patirtis. Štai prancūzai kalbos srityje pasireiškia kaip pargarsė puritonai. Tarp Šiaurės tautų panašiu puritonizmu pasižymi islandai, kurie labai budriai seka, kad į islandų kalbą nepatektų joks kitos kalbos terminas. Tai tų tautų kalbų tradicija.

Manau, kad lietuviams pakaks sveikos nuovokos nebijoti tarptautinių terminų, tiek slavškos, tiek vokiškos ar angliškos kilmės. Labai daug čia lemia pavienio mokslininko ar net viso mokslinio kolektyvo autoritetas. Todėl labai svarbu nuolat galvoti ne tik apie tai, ką rašome, bet ir kaip rašome, nes dažnai tai tampa lyg įstatymu ar norma (zakonodatelnoj normoj). Pateiksiu vieną rusišką pavyzdį. Štai mes geriame kavą. Kaip žinote, žodis *kofe* rusų kalboje nėra rusiškas žodis. Dešimtmečius manyta, kad šis žodis, turi būti vyriškosios giminės, todėl buvo sakoma *vkusnyj kofe* (skani kava), bet jokiū būdu ne *vkusnoje kofe*. Sykį teko išgirsti pastabą, kad, girdi, kažkas ištarė neteisingai – *vkusnoje kofe*, t. y. pavartojo bevardę giminę. Tą žmogų pataisė, bet kartu buvęs kalbininkas priminė, jog Nikita Tolstojus jau seniai savo raštuose vartojo *vkusnoje kofe*. Vadinasi, galima ištartai ar rašyti ir kaip bevardės giminės žodį.

Taigi kolektyvas ar asmenybė gali daryti poveikį ir kalbos normai. Nuo asmenybių priklauso, kas bus priimta ir ilgainiui taps norma, arba

kas bus atmesta kaip netaisyklinga vartosena.

Kas yra vertingiau – perimti iš kitos kalbos terminai, o gal sukurti savi panaudojant savo kalbos galimybes?

Svarbu balansas. Net visiškai adaptuoti terminai iš kitos kalbos gali kelti tam tikrą nevisavertiškumo jausmą. Vien dėl politinių motyvų nėra jokio reikalo atsakyti tų mokslinių teorijų ir darbų, kurie šiandien tęsiami Rusijoje.

Terminijos kūrėjai, matyt, visą laiką vėlavo, jei kalboje paplisdavo ir įsitvirtindavo kitų kalbų terminai.

Taip atsitiko rusų kalboje su sporto terminais, kurių dauguma atkeliavo iš anglų kalbos. Kitose srityse daug skolinių atkeliavo iš kitų kalbų. Tie skoliniai, dažnai vartojami, patys tarsi labiau „reaguodavo“ į gyvenimo reikmes. Tai jau socialinis veiksnys.

Ar visada terminologai vėluoja, vėlasi gyvenime vykstančius reiškinius?

Būna labai įvairiai. Kartais kuriami terminai, kurie aplenkia laiką, tačiau jei mokslininkai terminą tobulina, o vėliau jis pripažįstamas, tai lengviau ir priimamas.

Pozicijas praranda ir anglų kalba

Tačiau kompiuterijos srityje, tikriausiai pripažinsite, daugelyje šalių terminologai pavėlavo. Kol susigriebe, kompiuterių naudotojai jau visuotinais vartojo anglišką žargoną?

Štai prieš šį mūsų pašnekėsį svečias iš Austrijos Kristijanas Galinskis (Christian Galinski) kalbėjo apie tai, kad kaip tik anglų kalba praranda savo pozicijas. Jei dar visai neseniai 80–90 proc. informacijos internete buvo pateikiama anglų kalba, tai dabar padėtis keičiasi ir tas procentas labai smarkiai sumažėjęs. Tą vietą užima daugelio kitų tautų kalbos. Daugelis tautų vartoja savo leksišką, raug savo kalbą. Pagaliau juk ir emigrantai, išvykę į kitą šalį, stengiasi išlaikyti savo kalbą.

Laisvė suvokti kiek savaip

Kaip Jūs suprantate idealų terminą? Koks jis turėtų būti?

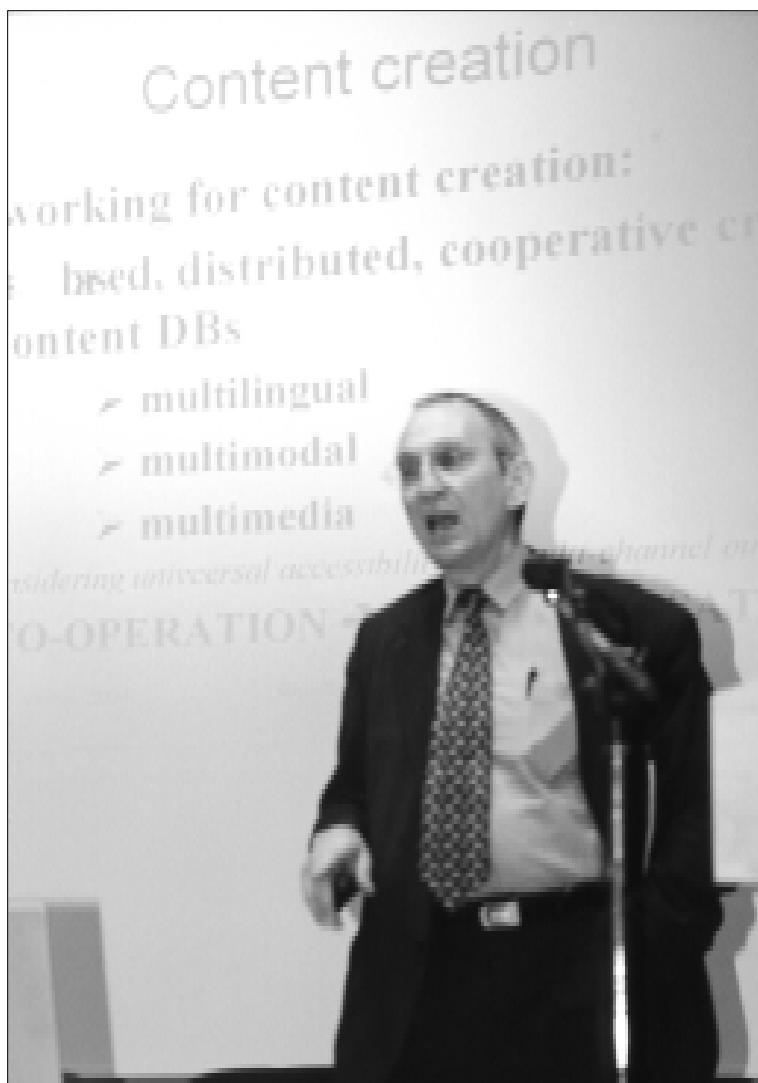
Tai labai sudėtingas klausimas. Nors su šiuo klausimu lyg ir turiu pagal savo užimamas pareigas patį glaudžiausią ryšį, bet, kita vertus, matau, kuo kartais virsta idealai, todėl ir šiuo atveju reikėtų būti labai atsargiems. Vis dėlto man atrodo, kad labai daug priklauso nuo mokslinio darbo kokybės. Turiu mintyje darbą, kuriame vartojamas vienas ar kitas terminas. Jei darbas geras ir aiškus, tai ir ten vartojami terminai paprastai būna vykę. Jei darbas miglotas – terminija neišgelbės.

Ko čia daugiau – mokslo ar meno? Mintyje turiu terminologo veiklą. Iš pašnekėsio su Jumis suvokiu, kad iracionalus aspektas čia vaidina ne paskutinių vaidmenį.

Psichologinis suvokimo aspektas – savo ir svetimumo – visada egzistuoja, o kalboje ypač. Tą nepaisyti būtų neteisinga. Todėl ir terminologo darbas – tai visada kompromisas

Terminologų seminare posėdžiui vadovavo dr. Stasys Keinys ir Rygos informacijos technologijos instituto mokslo darbuotoja dr. Ilzė Ilzenė

Svečias iš Austrijos Kristijanas Galinskis tvirtino, kad ir anglų kalba pasaulyje praranda pozicijas

tarp racionalumo ir to, kas glūdi giliai pavienių asmenybių kraujyje. Tos asmenybės ir išreiškia savo tautos požiūrį.

Vadinasi, tai tam tikras racionalumo ir iracionalumo balansas?

Tik taip. Daugelis terminų nėra tokie tikslūs ir vykę, kaip kad mes kartais norėtume. Vis dėlto tame netikslume glūdi ir tam tikras gilus pamatas, tam tikras esmingumas. Visada reikia šiek tiek palikti vietos tam, kad tuos pačius dalykus kiekvienas suvoktume kiek kitaip. Kitaip būtų baisi stagnacija, ir moksluose niekas nesikeistų.

Vadinasi, nereikėtų siekti terminijos kūrimo srityje viską matematizuoti ir siekti nepaprasto griežtumo bei viena reikiškumo, bet reikia palikti vietos ir fantazijai.

Kaip tik taip – ne vien matematizuoti, bet ir truputį fantazuoti bei humanizuoti. Būtent tai ypač jaučiama humanitarinių mokslų terminijoje.

Lietuviams yra ko pavydėti

Esate Rusijos mokslų akademijos Mokslinės terminologijos komiteto narys. Kokios šio komiteto galios?

Apie bent kiek didesnes galias vargu ar galėčiau kalbėti. Mūsų Mokslinės terminologijos komitetas jau daug metų veikia Rusijos mokslų akademijoje. Mūsų grupėje ne daug žmonių. Kaip ir visi Rusijos mokslų atstovai jaučiame didelius finansavimo sunkumus. Kaip tik galėčiau pavydėti lietuviams: konferencijoje sužinojau, kad turite Valstybinę lietuvių kalbos komisiją. Man tai labai įdomu, iš pokalbio su kolegomis sužinojau, kad Lietuvoje politinių veikėjų kalbos vertinamos kalbos inspektorių. Kalbos darytojams gali būti skiriamos baudos.

Visa tai man labai įdomu, nes kartais kai kurios asmenybės viešoje aplinkoje neleistinai dargo kalbą. Taigi lietuvių patirtis, kovojant su kalbos darytojais, verta dėmesio. Saugant kalbą turi būti valdžios įgaliotas organas, nes mokslinė institu-

cija gali nagrinėti mokslinius klausimus ir net atkreipti dėmesį, kas kalbos požiūriu yra visiškai neleistina, tačiau iš to nebus jokios naudos. Būna atvejų, kai, klasiko pasakėtininko Ivano Krylovo žodžiais tariant, reikia ir valdžią parodyti.

Kasdien po knygą

Esate taip pat Rusijos humanitarinio fondo narys. Tai turėtų būti labai įdomu ir Lietuvos mokslu bendruomenės nariams. Kaip buvo įkurtas tas fondas? Ir apskritai kodėl jį reikėjo įkurti, išskirti humanitarinius mokslus iš kitų mokslų visumos?

Su malonumu atsakysiu į šį klausimą. Šis fondas įsteigtas prieš 10 metų, šį spalį kaip tik minėsime jo dešimties veiklos metų sukaktį. Fondas buvo įsteigtas pirmiausia siekiant palaikyti Rusijoje humanitarinius mokslus. Ir antra idėja – kaip geriau užtikrinti tą humanitarinių mokslų palaikymą. Humanitarinių mokslų fondas buvo išskirtas iš Rusijos fundamentinių tyrimų fondo tam, kad visi norintieji galėtų pateikti savo paraišką ir laimėję konkursą gauti finansinę paramą. Steigiant šį fondą buvo siekiama, kad žmogus galėtų išvengti tos visos „viršinių“ hierarchijos. Pastaruoju metu savo skelbimuose pabrėžiame, kad nėra jokio reikalo gauti mokslų institucijos, kurioje žmogus dirba, direktoriaus ar vyriausiojo buhalterio parašo. Mums svarbu ne įvairūs formulumai, bet objektyvus mokslinės kūrybos vertinimas.

Kokie fondo veiklos rezultatai per šiuos 10 metų?

Per tą laiką Fondo finansinės paramos dėka buvo išleista beveik 3 tūkst. įvairių pavadinimų knygų.

Vadinasi, kone po knygą kas dieną? Neskaitant sekmadienių.

Be to, palaikėme apie 17 ar 18 tūkst. mokslinių projektų. Gavę fondo paramą, tyrinėtojai galėjo nuvykti į mokslines ekspedicijas, pavyzdžiui, tyrinėjančias įvairius dialektus arba tautosaką.

Man tenka vadovauti vienam šio Fondo skyriui, kuris susijęs su filologija ir menotyra.

Ar Lietuvoje turėsime humanitarinių mokslų fondą

Kaip vertinate humanitarinių mokslų padėtį dabartinėje Rusijoje?

Tai gana sunki ir skausminga tema, nes mokslo padėtis sudėtinga, kai valdžia, gyventojai ir visuomenė sukrečiami tokių įvykių, kokie vyko Beslane. Esant tokioms sąlygoms, susidaro įspūdis, kad tada mokslas, kultūra, švietimas toli gražu nėra pirmą būtinybę. Tenka spręsti žmonių išgyvenimo klausimus.

Tačiau pati mokslo fondų, nepriklausančių nuo valstybinių institucijų, demokratijos ir normalaus gyvenimo sąlygomis, gyvavimas man atrodo labai perspektyvus.

Ką galėtumėte patarti Lietuvos humanitarinių mokslų atstovams, gal ir mums praverstų turėti tokį fondą?

Būdamas Lietuvoje, kaip tik ir mėginau užmegzti kontaktus, kurie padėtų bendradarbiauti mūsų šalių mokslu institucijoms. Aišku, pirmiausia man rūpi Rusijos humanitarinio fondo ryšiai su atitinkamomis Lietuvos institucijomis. Mūsų patirtis rodo, kad tenka sudarinėti skirtingų miestų tyrėjų grupes, bet kartais reikia, kad būtų sudarytos skirtingų valstybių tyrinėtojų grupės. Tokia patirtis labai naudinga. Paprastai bijoma finansinių rūpesčių, bet aš kaip tik ir norėjau pasiūlyti tokį bendradarbiavimą, kuris neįpareigotų nė vienos iš pusių finansiniais rūpesčiais. Kalbu apie tai, kad būtų galima sudaryti konkurso keliu bendras tyrinėtojų grupes, kai Lietuva apmokėtų savo šalies specialistų veiklą, o Rusija – savo tyrinėtojų. Žinoma, jei abi šalys pripažintų, kad projektas perspektyvus, svarbus mokslinė prasme.

Tokią iniciatyvą dar žadate pareikšti, o gal jau teko paviešinti?

Norėčiau atlikti šioji tokį parengiamąjį darbą, nes neužimu tokio posto, kuris leistų man priimti tokius sprendimus. Tačiau jei Rusijos humanitarinio fondo pirmininkas, Rusijos mokslų akademijos narys korespondentas Jurijus Leonidovičius Vorotnikovas galėtų susitikti su kuriais nors Lietuvos mokslo vadovais, toks susitarimas galėtų būti pasirašytas. Mes tokią sutartį tik sveikintume.

Būtų didelė klaida, jei Rusijos intelektualinė, mokslinė kultūra vis labiau toltų nuo Lietuvos kultūros. Ir priešingai. Įvairių šalių mokslu ir kultūros žmonės visada turi dalyvauti tarpusavyje dialoge ir politologu, nepriklausomai nuo visų politinio gyvenimo skirtumų. Kas, jei ne jie, turi rasti tautas ir vertybes artinančius argumentus?

Visiškai sutinku. Mes jau, atrodo, pribrendome tam, kad suvoktume, jog buvo prarasta labai daug naudingų ryšių. Laikas iš naujo ieškoti mūsų tautos jungiančių ryšių.

Leiskite palinkėti Jums puikaus pranešimo šios dienos konferencijoje, nes iškart po šio pokalbio esate kviečiamas į tribūną. Taip pat linkiu Jums dar glaudesnių mokslinių ryšių su kolegomis ir, aišku, naujų mokslinių idėjų bei naujų bičiulių Lietuvoje ir kitoje Baltijos šalyse. Ačiū už pokalbį.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

MOKSLO LIETUVĄ REMIA:

LIETUVOS MUZIKOS
IR TEATRO
AKADEMIJA

skelbia konkursą:

1. Pedagogų pareigoms užimti šiose katedrose:

Vilniaus fakultetų katedrose:

Fortepijono – 2-jų profesorių, docento ir 2-jų lektorių;
Styginių instrumentų – lektorius;
Liaudies instrumentų ir akordeono – 2-jų lektorių;
Džiazo skyriuje – lektorius ir asistentas;
Dainavimo – 2-jų asistentų;
Vaidybos ir režisūros – lektorius;
Šokio ir judesio – lektorius ir asistentas.

Kauno fakulteto katedrose:

Bendrojo fortepijono ir vargonų – docento;
Dainavimo – lektorius;
Muzikos teorijos ir istorijos – lektorius;
Muzikos didaktikos ir dirigavimo – 2-jų docentų ir lektorių.

2. Katedrų (skyrių) vedėjų pareigoms užimti:

Vilniaus fakultetuose:

Muzikos teorijos katedroje;
Džiazo skyriuje.

Kauno fakultete:

Bendrojo fortepijono ir vargonų katedroje;
Muzikos didaktikos ir dirigavimo katedroje.

3. Instrumentinės ir vokalinės muzikos fakulteto dekanų pareigoms užimti.

4. Muzikologijos instituto Etnomuzikologijos skyriuje jaunesniojo mokslo darbuotojo pareigoms užimti.

Pastaba: konkursą laimėjusiųjų darbo krūviai ir etato dalis nurodoma darbo sutartyje.

Prašymai rektoriaus vardu priimami iki 2004 m. lapkričio 5 d.

Rektorius

KLAIPĖDOS
UNIVERSITETAS

skelbia papildomą priėmimą į šių mokslo krypčių doktorantūrą:

- Edukologijos (dieninis, neakivaizdinis);
- Ekologijos ir aplinkotyros (neakivaizdinis).

Stoti į doktorantūrą gali asmenys, turintys kvalifikacinį magistro laipsnį (arba vienpakopių studijų aukštojo mokslo diplomą).

Stojantieji į šių mokslo krypčių doktorantūrą priimami konkurso tvarka. Priėmimo konkursą vykdo Konkursinė komisija. Į pokalbį su komisijos nariais privalo atvykti visi stojantieji.

Asmenys, pageidaujantys stoti į doktorantūrą, Universiteto Mokslo skyriui pateikia:

- prašymą Rektoriaus vardu, kuriame nurodo doktorantūros kryptį ir skyrių;
- magistro kvalifikacinio laipsnio (arba vienpakopių studijų aukštojo mokslo) diplomo ir jo priedų kopijas;
- mokslo darbų sąrašą ir jų kopijas;
- dviejų mokslininkų rekomendacijas;
- referatą (pasirinktos temos pagrindimą);
- kūrybinės ir mokslinės veiklos aprašymą.

Dokumentai priimami nuo 2004 m. spalio 29 d. iki lapkričio 14 d. Klaipėdos universiteto Mokslo skyriuje (301 kab., H. Manto g. 84, Klaipėda, tel. (8 ~ 46) 39 89 35).

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETO
TERMOIZOLIACIJOS INSTITUTAS

skelbia konkursą vyresniųjų mokslo darbuotojų pareigoms užimti:

- Kaitrai atsparių betonų laboratorijoje – 1;**
- Statybinių medžiagų laboratorijoje – 1;**
- Statybinių medžiagų panaudojimo laboratorijoje – 1.**

Dokumentai priimami 10 darbo dienų po skelbimo išspausdinimo adresu: Linkmenų g. 28, LT-08217 Vilnius.

Informacija teikiama VGTU Termoizoliacijos institute (Linkmenų g. 28, Vilnius), el. p. termo@aiva.lt arba tel. (8 ~ 5) 275 00 01; 273 10 75.

Direktorius

Atgimusi „Naujoji Romuva“ paminėjo dešimtmetį

Atkelta iš 9 p.

kitaus klausimais. A. Bendinskas tada buvo vienos Kauno bendrovės direktorius. Jis prisiminė, kaip 1942 m. A. Maceina sakė: *Lietuvos žmonės, mūsų kultūrininkai turi suprasti, kad iš istorijos gautas kultūrinis palikimas turi būti pritaikytas ir paverstas ekspansyviu palikimu, kitaip mus užgoš didesnės ir stipresnės tautos. Jei nebūsime stipresnės, aukštesnės kultūros, pamažu išnyksime.*

Šiandien A. Maceinos įžvalga dar aktualesnė, nes globalizacija sukelia visiškai naujų problemų. Patikimos atsparos lieka ieškoti mūsų pačių supratime ir sąmoningame nore pasipriešinti neišvengiamybei. Supratimo bei sąmoningumo pertekliumi gal ne visada galima pasigirti, bet kad visai neišnyktų, gelbsti ir tokie leidiniai kaip *Naujoji Romuva*.

Kultūra – tai 99 procentai atminties

Literatūros ir meno vyriausiasis redaktorius Kornelijus Platelis bei savaitraščio bendradarbis poetas ir aktorius Alvydas Šlepikas *Naujajai Romuvai* linkėjo išsaugoti atmintį ir ją žadinti, nes kultūra – tai 99 procentai atminties ir tik 1 procentas naujovių. Patvirtindamas linkėji-

mus, A. Šlepikas perskaitė savo eilėrašį, kurį Nepriklausomybės pradžioje publikavo *Naujoje Romuvoje*.

Pasak kaunietės poetės Erikos Drungytės, *Naujajai Romuvai* tik 10 metų, bet vyresnio amžiaus kauniečiams šis žurnalas visados dvelks Kaunu, secesijos kultūra ir greituoju paštu, kuriuo šis žurnalas būdavo gabenamas tarpukariu. Daug malonių akimirų poetė teigė patyrusi iš *Naujosios Romuvos* rengtų diskusijų, kuriose ir jai yra tekę dalyvauti. Šitame kosmopolitinio šėlsmo bėgime išlikti ramiam, koks iki šiol šis žurnalas ir buvo – labai prasmingas linkėjimas.

Lemtis

Savo pažintį ir susitikimus su V. Dauniu prisiminė aktorius Laimonas Noreika. Prisiminė ir judviejų paskutinį susitikimą, kai L. Noreika atėjo į *Naujosios Romuvos* redakciją prašyti, kad V. Daunys prisidėtų prie Juliaus Janonio paminklo Biržuose išsaugojimo akcijos. 1995 m. „ura patriotai“ tą paminklą labai norėjo nuversti. V. Daunys pritarė L. Noreikos pasiūlymui, bet tai buvo lyg ir ne jo sritis, nesinorėjo išsišokti.

L. Noreikai ilintis Anykščiuose, *Lietuvos rytuose* jis skaito V. Daunio

Šeštąją dieną: poetas rado argumentų, kad negalima griauti J. Janonio paminklo. Paskaitęs tą V. Daunio rašinį, L. Noreika panorė ta žinia pasidalyti ir su kitais jam artimais žmonėmis. Staiga išgirdo baisingą žinią: žuvo poetas V. Daunys.

Gyvenimas vietoje nestovi

Ką reikia tie 10 atkurtojo žurnalo metų? Ko gero, tenka sutikti su žurnalo vienu iš autorių Jonu Balčiumi, kad, nepaisant „vaikiškų“ metų, *Naujoji Romuva* gal net aplenkia savo amžių. Vadovaujamas Andriaus Konickio, pasiekė solidžių intelektinių aukštumų, pasidarė elitiniu žurnalu, kuriame bendradarbiauti, į kurį rašyti jau lyg ir prestižo reikalas. Žurnalas neleidžia apsnūsti, visą laiką skaitytąją verčia mąstyti ir tiestis. Tai intelekto ir vaizduotės žadinimo įrankis, nors šis žodis humanitarinėje aplinkoje nesukels susižavėjimo. Svarbiausia, kad nemigdo sąžinės.

Tikriausiai visada atsiras, kas dabartinėje *Naujojoje Romuvoje* ras pirmojo redaktoriaus J. Keliučio nuostatų tąsą: siekti išjudinti ir sutelkti visas Lietuvos kūrybines jėgas, modernizuoti visą kultūros gyvenimą, jį išvaduoti iš provincializmo ir atsilikimo. Atsiras, kas apstiks ir atkurtojo žurnalo pirmojo redaktoriaus V. Daunio kūrybinių užtaisų pėdsakus: priešintis provincialumui ir inertiškoms gyvenimo formoms. Jei tikrai taip, tai žurnalas jau pasiekė brandą. Tęsdamas pirmtakų pradėtą intelektinį ir kūrybinį žygį, nepataikauja valdžiai – neišvengiama intelektualių dalių.

Kiek bebūtų ištikima pirmtakams, dabartinė redakcija negali eiti vien tik autoritetų nubrėžtu keliu, privalo jausti ir kintančio laiko pulsą. XXI a. jau kelia ir naujas užduotis. Neatmesdami J. Keliučio ir juo labiau V. Daunio sumanymų, dabartinis redaktorius A. Konickis ir redakcijos bendraminčiai dabar pabrėžia kitą užduotį – nusiteikę sudaryti tikroms kūrybinėms jėgoms gerą kūrybinę atmosferą, galimybę laisvai kurti ir vaisingai bendrauti vienam su kitu bei su gausiais kūrybos recipientais, nuolat jausti nenutrūkstamo kultūros proceso pulsą. Autentiška kūryba savaime yra jūdintoja ir telkėja, kartu ir geriausias vaistas nuo provincialumo, kuris toks nepakeliamas atrodė J. Keliučiu ir V. Dauniui.

Atkurtosios *Naujosios Romuvos* dešimtmečio minėjimą labai pajvairino ir naujos prasmės jam suteikė buvusio redaktoriaus V. Daunio keturios žavios dukterys – Joana, Vita Marija, Elena, Kotryna Ugnė, kurios, vadovaujamas savo mamos Raimondos Daunienės, muzikavo vakaro dalyviams.

Gediminas Zemlickas

„Naujosios Romuvos“ dešimtmečio minėjimo dalyviai: Jonas Antanaitis, Aleksandras Bendinskas ir prof. Mindaugas Bloznelis

Aktorius Laimonas Noreika prisiminė paskutinį savo susitikimą su poetu Vaidotu Dauniu

„Literatūros ir meno“ vyriausiasis redaktorius poetas Kornelijus Platelis sveikina kolegą Andrių Konickį

Atkurtosios „Naujosios Romuvos“ pirmojo redaktoriaus poeto Vaidoto Daunio dukterys muzikuoja žurnalo dešimtmečio vakarėlyje

Mokslas Lietuva

Vyriausiasis redaktorius **Gediminas Zemlickas**

Kalbos redaktorė **Rūta Krasnovaitė**

Stilistė **Jūratė Veniūtė**

Dizaineris **Valdas Balciukevičius**

„Mokslas Lietuva“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

Patarėjai: **V. Būda, R. Goštautienė, J. Puodžius, A. Ramonas, D. Stančienė, A. Targamadžė, E. K. Zavadskas.**

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8-5) 212 12 35, faks. 261 47 29

Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius